

18.YÜZYILDA KİLİS’TE OKÇU İZZEDDİNLİ AŞİRETİNİN VERGİ DİRENCİ*

IN 18TH CENTURY THE TAX RESISTANCE OF OKCU IZZEDDINLI TRIBE IN KILIS

Yrd. Doç. Dr. Tahir ÖĞÜT

Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü
tahirogut27@hotmail.com

Nihat KÜÇÜK

Harran Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı,
Doktora Öğrencisi

ÖZ

Tarihi olaylar, dünya tarihi boyunca meydana gelen vergi isyanları örneklerinden hareketle, vergi direncinin altında yatan nedenlerin ve arka planının anlaşılmasını sağlamaktadır. Zira vergilendirme sıklıkla ağır bir külfete dönüşmüş, bazı durumlarda fahiş uygulamalara ve zulme varmıştır. Verginin uygulanmasına karşı gösterilen tepkiler de sert, öfke dolu ve hatta çok şiddetli olabilmiştir. Bu bağlamda 18 yüzyıl başlangıcı Rakka Vilayeti ve Kilis bakımından bir dizi yeni gelişmenin olduğu bir dönemdir. Rakka vilayeti aşiret iskân bölgesi olarak, Kilis ise Okçu İzzeddinli aşiretinin merkezde olduğu asayiş sorunlarıyla öne çıkacaktır. Okçu İzzeddinli aşiretinin yerleşik hayata geçiş tecrübesindeki başarısızlık ve yeni mali uygulamalarının sonucu olan yeni vergi talepleri asayiş sorunları bakımından hazırlayıcı faktörler olarak öne çıkacaktır. Rakka aşiretlerinden Çukurova menşeli olanların Kilis’e firar etmeleri ve aşirete dâhil olmalarıyla asayiş sorunu kısa zamanda bölgesel bir karakter kazanacaktır. Rakka valisi Rızvan Ahmed Paşa ortaya çıkan asayiş sorunun halli için sıklıkla görevlendirmelere muhatap olacaktır. Ancak Ahmed Paşa başarılı olmak gerekçesiyle Kilis ve Azaz bölgesinin vergi gelirlerini malikâne olarak talep edecektir. Ancak idari etkinlik için mali yetki alanı oluşturmayı ön koşul olarak ortaya koyan bu yaklaşıma rağmen asayiş sorununda başarıya ulaşılamayacaktır. Nihayetinde Kilis ve çevresinde asayiş sorunu uzun süre devam edecektir.

Anahtar Kelimeler: Kilis, Vergi Direnci, Aşiret, Rakka, Güneydoğu

* Bu çalışma 16.05.2013’de Kilis’te gerçekleştirilen Kilis ve Çevresi Sempozyumunda “18.Yüzyılda Rakka Valisi Rızvan Ahmed Paşa Döneminde Kilis Okçu İzzeddinli Aşiretinin Vergi Direnci” isimli tebliğin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur.

ABSTRACT

Historical events provides to find out underlying reasons and background of tax resistance through examples of tax rebellions throughout history of the world. Because taxation has often been burdensome, and in many cases excessive and cruel, reaction to its enforcement has been hard, raging, and even violent. The beginning of 18th century is a term in which there are series of new developments in terms of Rakka province and Kilis. Rakka province will become prominent as tribe settlement area, and Kilis will become prominent with Okçu İzzeddinli tribe centered public security problems. The failure of Okçu İzzeddinli tribe's sedentism and new tax claim as a consequent of new financial status are preparative factors of these public security problems. Public security problems will have regional characteristics in a short time with Çukurova origin Rakka tribes' runaway to Kilis and get involved in the tribe. In order to solve the problem, Rakka governor Rızvan Ahmed Paşa will often be charged. However, in order to be successful Ahmed Paşa will demand Kilis and Ağaz regions tax revenues as malikane. Despite this approach which generates financial competence field for governmental efficiency, public security problem will not be solved. Ultimately, public security problem will continue for a long time in Kilis and nearby.

Keywords: Kilis, Tax Resistance, tribe, Rakka, Southeast

1. GİRİŐ

Egemenlik hakkına dayanarak vergilemede kendisine maddi ve hukuki zor kullanma yetkisi atfeden otoritelerin arzu ettikleri neticeye ulaşabilmesi önemli ölçüde adil olmalarına bağlıdır. Zira maddi zora dayalı karşılıksız verilen bir değer olarak algılanan verginin doğasında zaten potansiyel bir direnç oluşmaktadır. Tarihi tecrübeler bize, bu çalışmada ele alınan örnek olayda olduğu gibi mükelleflerin çoğu zaman vergilemeye gönüllü uyum sağlamayarak verginin doğasındaki potansiyel direnci harekete geirebildiğini, hatta adalet ilkesinin göz ardı edildiği durumlarda bu direnci aktif bir direnişe dönüştürebildiğini göstermektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun 18.yy'da artan askeri harcamalarından dolayı vergi tabanı geliştirilerek mali gelirlerin arttırılması hedeflenecektir. Bu bağlamda Kilis'in yakınlarında olan Rakka vilayeti aşiret iskân bölgesi haline getirilerekdir. Rakka aşiretlerinin iskân politikalarına tepkileri ve mali sisteme karşı olan dirençleri gecikmeksizin ortaya çıkacaktır. Aşiretlerin mali sisteme entegrasyonları ve yerleşik tarıma geçirilme girişimlerine verilen tepkiler asayış sorunları olarak somutlaşacaktır. Rakka'da ortaya çıkan bu sosyal kriz gecikmeksizin bölgesel bir karaktere sahip olarak, asayış sorunlarının Kilis'e de sirayet etmesine sebep olacaktır. Bölgedeki valilerin seferlerden dolayı genelde vilayetlerinin başında bulunmamasından dolayı aşiretler idari ve mali yükümlülüklerini yerine getirmek bir yana asayış sorunlarının merkezinde yer almaya başlayacaklardır. Belirtilen sorunlar çerçevesinde Kilis bölgesi aşiretlerinden de Okçu İzzeddinli aşireti öne çıkacaktır. Okçu İzzeddinli aşireti Osmanlı fütuhatının başlangıcı olan 16.yüzyıl başlangıcından 18.yüzyıl başına kadar olan süreçte sorunlu bir aşiret olmak bir yana, ok yapımındaki maharetleri ve yoğun hayvancılık faaliyetlerinden dolayı idari- mali yapıya olumlu katkıda

bulunmaktaydılar. Söz konusu aşiret 18.yüzyıl başlangıcından itibaren artık Halep- Anadolu ticaret yolunu zaman zaman intikaya uğratacak ve hatta hac kervanlarına saldırıya kadar bir dizi asayiş sorununun merkezinde olacaklardır. İlgili aşiretin sebep olduğu asayiş sorunlarının giderilmesi konusunda Anadolu müfettişi unvanını taşımasının sonucu olarak Rakka Vilayeti Valisi (merkezi Urfa'dır) Ahmed Paşa ve Halep valisi Mehmed Paşa sorumlu olacaklardır. Ancak ilgili valiler sonuca ulaşmak bir yana bölgenin yapısından kaynaklanan bir dizi farklı sorunla da karşılaşacaklardır. Sorunların aşılabilmesi için Ahmed Paşa Rakka Vilayetinde sahip olduğu aşiret yönetimine yönelik idari ve mali statüyü temsil eden malikâne deruhteciliğini Kilis için de talep edecektir.

Kısaca bu çalışmadaki metodumuz 18.yüzyıl başlangıcında başlayan Okçu İzzeddinli Aşireti gairesini, Rakka ile Kilis'in karşılıklı etkileşimi bağlamında ve idari-mali yapısal özellikler üzerinden tartışmaktır.

2. TARİHSEL SÜREÇTE DÜNYA VE OSMANLI'DA VERGİ DİRENCİ

Tarihi süreçte modern kamu maliyesi sisteminin gelişiminde en temel unsurlardan biri olarak devletin asli görevlerini karşılamak için vergilerin nakdi olarak salınması öne çıkmaktadır. Avrupa'da 15. yüzyılda olgunlaşmaya başlayacak olan bu süreç feodal üretim sistemi ilişkisinde merkezi devlet yönetimi yönündeki değişimin bir tezahürüdür. Devlet ve fert ilişkilerinde radikal bir değişimin ortaya çıkmasında parasal ekonomik gelişim ve bu gelişimi vergilemedeki yansımaları belirleyici olmaya başlamıştır (Gürkan ve Karahanoğulları, 2013: 1-26).

Genellikle toplanan vergiler finanse edilen kamu harcamaları ulusal kriz dönemlerinde artmakta, kriz sonrası harcamalar düşüş göstermekle birlikte önceki seviyelerin üzerinde kalmaktadır. Bu kalıcı kaymanın harcamalar üzerindeki etkileri öncelikle krize atfedilmekte ve vergi mükelleflerinin tahammül edilebilir vergi külfeti algısı da değişmektedir. Dolayısıyla başta savaşlar olmak üzere ulusal kriz dönemlerinde mükelleflerin artan vergilere karşı dirençleri kırılmakta ve vergi külfetine tahammül sınırları genişleyebilmektedir (Rasler ve Thompson, 1985:491:507). 1440 Fransa'sında ve 1480 İspanya'sında yöneticiler, savaş dönemi vergilerini toplamayı meşru bir hak olarak kabul etmişler, yasama organlarını saf dışı bırakmışlardır (Bean, 1973:203-221).

Vergiye karşı ayaklanmaların veya protestoların tarihi, en az Asya'da Geç Han Hanedanlığı (M.Ö. 25- M.Ö. 220) dönemi, Babil'de Hammurabi (İ.Ö. 1792-1750) dönemi ve Avrupa'da Roma İmparatorluğu (İ.Ö. 27-M.Ö. 337) dönemine kadar uzanmakta, Kaliforniya'daki vergi tasarısının geri çekilmesiyle neticelenen girişimler ve daha sonraki benzer olaylarla birlikte günümüze kadar süregelmektedir. Magna Carta (1215), Amerikan Devrimi ve 1789 Fransız Devrimi gibi tarihi olayların pek çoğunun kökeninde büyük ölçüde vergi ayaklanmaları bulunmaktadır. Tek başına bu durum bile vergi direncinin bazen ekonomik kaygıların çok ötesinde siyasi, sosyal ve hatta dini saiklerden kaynaklanabildiğini göstermektedir . (Burg, 2004:1-35).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin tüm organları vergi toplama ile doğrudan ilgili idi. Devlet görevlilerin ücretleri bir takım vergi gelirlerinden pay olarak ödenmekteydi. Bazı vergi toplama görevlilerinin bir kısmı kanun dışı uygulamalarla ahalide tepkilere neden olmuş ve devletin meşruyetini sorgulanır hale getirmişlerdir. 1509-1590 döneminde meydana gelen Celali ayaklanmaları, Anadolu Türkmenleri ile merkezi otorite arasındaki anlaşmazlıklar, mezhep ihtilafları, İran'ın dış politikası, tımar sahiplerinin tımarlarının geri alınması ve artan vergi klfetidir (Gökbunar, 2007:1-24). Celali ayaklanmalarına katılan grupların önemli bir bölümünün vergi külfetine tahammül göstermeyen kesimlerden oluşmasına karşılık, daha sonra bu gruplardan oluşan Celali bölükleri de ahaliye eziyet etmiş ve onları topraklarından çıkarmışlardır. 16. yy başlarından 17. yy'a kadar devam eden başlıca olaylar, şeyh Celal, Baba Znnun, Kalender elebi ve Karayazıcı ayaklanmaları adıyla bilinmektedirler (Aktan, Dileyici ve Saraç, 2002:1-20).

Tarihi süreç içerisinde, vergiden kaçınmak için istihdam edildikleri tarım alanlarından veya yerleşim merkezlerinde firar etme şeklinde tezahür eden davranışlar da ortaya çıkmıştır. Örneğin, Moğol İmparatorluğu (M 1500-1750) döneminde, aşırı vergilendirme karşısında yaşadıkları toprakları terk etmek Hindistan'da hayli yaygın olarak karşılaşılan tepkiler olmuştur. Yine 19. yy başlarında Osmanlı yönetimi altındaki Suriye'de, bir çok köylü vergi külfetinden kaçınmak için çiftçilik yaptıkları devlete ait topraklardan ve köylerinden firar etmişlerdir. İslami hükümlerin, yaşadıkları yerleri terk etmeleri hususunda insanları zgr kılmasına rağmen firar eden köylüler bazen cebren geri getirilmişlerdir. Onların cebren geri getirilmelerinin dayandığı husus, verginin bir köyünün cemaatine veya aşiret mensuplarının tamamına müşterek olarak salınması ve böylece o mntıkada mukim olan herkesin vergi tahsilatından mesul tutulmasıdır. Hama bölgesinde vergi, yetişkinler yahut hane halkı sayısına değil toprağa uygulanmakta idi. Devlet görevlileri de, neticede toplanmasını teminat altına aldıkları tüm vergilerden bir pay elde ediyorlardı (Burg, 2004:1-35).

Osmanlı sistemi, köylü tebaanın şikayette bulunmasını ve haklarını mahkemelerde aramasını sınırlandırmamıştır. Köylülerin toprak sahiplerine, vergilere, devlet politikalarına ve diğer meselelere karşı gösterdiği tepkiler, çoğu kez toplumsal bir harekete veya daha fazla kargaşaya dönüşmeden mahkeme aşamasında hükme bağlanmış ve meseleler hal edilmiştir. Kırsal toplum yapısındaki konumu itibariyle Osmanlı mahkeme sistemi, ferdi veya kurumsal ölçekteki anlaşmazlıkları hal yönündeki muameleleriyle, toplumsal hareketleri caydırıcı fonksiyon icra etmiştir (Barkey ve Van ROSSEM, 1997:1345-1382). Ancak, tarih boyunca muhtelif toplumlarda vergi direncine dair ortaya çıkan olayların merkezinde çoğunlukla vergi tahsildarları bulunmaktaydı. Ahalinin vergiye düşman olmasına tahsildarların neden olması sık rastlanılan bir durum idi. Dolayısıyla ağlar boyunca tahsildarlar, tahkir, tehdit, göz dağı, yağma, kovulma, kaçırılma, eziyet ve hatta katledilme gibi tepkilerle bariz ve kolay hedefler olarak verginin gazabına uğramışlardır (Burg, 2004:1-35).

Roma İmparatorluğu (İ.Ö. 200-M.S. 400) cebren hakimiyet altına aldığı bölgelerde nakden ödenmesi gereken vergiler uygulamakta ve topladığı vergileri başka bölgelerde harcamakta yahut Roma'ya transfer etmekteydi. İşgal altında bulunan halk bu vergileri ödeyebilmek için daha önce hiç ulaşamadığı ölçekte üretim yapmaya ve çalışmaya icbar ediliyordu. Bu uygulama imparatorluk sınırları içerisinde üretim ve ticaret hacminin artmasına yol açmış olmakla (Hopkins, 1980:101-125), birlikte Triumvirs Vergi Ayaklanması (İ.Ö. 44), Asya Vergi Direnişi (İ.Ö. 26-24), Pannonia Vergi Direnişi (M.S. 375) ve Galya'lı Tüccarların Vergiden kaçınma (400. Yy) mücadeleleri gibi bir çok vergi ayaklanmasına da sebebiyet vermiştir (Burg, 2004:1-35).

1953 Yılında Fransa kırsalındaki küçük esnaf, sosyal güvenlik vergilerine karşı protesto başlatmışlar, bölge çiftçileri de ödedikleri vergilerin karşılığında yeterli fayda sağlamadıkları gerekçesiyle bu protestoya katılmışlardır. Sosyal hareketlilik birkaç ay içerisinde Pierre Poujade önderliğinde bölgesel ölçüğe yayılmıştır. Vergilere karşı çıkan gruplara liderlik eden çoğu kimse, geleneksel politik çizgiler dışında taraftar topladıkları için, makul karşılanmamışlardır. Vergilere karşı başlatılan hareketlerde bariz bir sınıf farkı görülmemekle birlikte, Osmanlı İmparatorluğunda meydana gelen bazı hareketlerde olduğu gibi köylü kalkışmaları çoğunlukla yerel seçkinler tarafından, ayrıcalıklarının devamını sağlamak veya konumlarını güvence altına almak gayesiyle başlatılmış veya yönlendirilmiştir (Delalande ve Huret, 2013:301-307).

Son zamanlarda yapılan araştırmalar vasıtasıyla değer yargılarının, sosyal normların ve farklı coğrafyalarda yaşayan toplumların hareket tarzlarının vergilendirmeye karşı gösterilen tepkiler üzerindeki etkileri anlaşılmaya çalışılmaktadır (Alm ve Torgler, 2006:224-246). Örneğin, pek çok toplumda vergiye karşı ayaklanmaya varan aktif direniş tarzı tutumlar sergilenirken, Arjantin'deki vergi direnci kültürü kendini, daha ziyade vergi hükümlerine itaatsizlik şeklinde ifade edebilmektedir (Delalande ve Huret, 2013:301-307). Genel kabul gördüğü haliyle insanların çoğu vergi ödemekten hoşlanmamaktadır. Bu temel nedenden dolayı da kamu otoriteleri için herhangi bir yer ve zamanda vergi koymak ve bu vergileri tahsil etmek oldukça zorlaşmaktadır. Herhangi bir şekilde belli faaliyet türlerini, sektörleri veya fertleri vergilendirmek hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkelerde kamu idaresi için ilave tehditler oluşturmaktadır ki bu problem batı literatüründe "hard-to-tax" (zor vergileme) olarak adlandırılmaktadır. Bu problemin mükelleflerce hissedilen en yakın etkisi herhangi bir vergi kombinasyonunda potansiyel gelirin azalması olarak ortaya çıkmaktadır (Alm, Martinez-Vazquez ve Schneider, 2003: 2-20).

3. 18.YY BAŞLANGICINDA RAKKA VİLAYETİNİN İDARİ VE MALİ GENEL GÖRÜNÜMÜ

Rakka vilayetinin merkezi günümüzde Őanlıurfa olup ve Tanzimat'a kadar olan süreçteki isimlendirmesiyle de Ruha sancağıdır. Bu vilayet coğrafi konumu itibarıyla Anadolu-Suriye bağlantısı durumundadır. Ancak Rakka vilayeti konumundan dolayı 18.yüzyıl başlarında Suriye orijinli Arap aşiretlerinin bölgeye gerçekleştirdikleri yağmalama faaliyetlerine maruz kalarak nüfus aşınması sorunuyla karşılaşacaktır.¹ Bu bağlamda Arap aşiretlerinin Anadolu'ya yönelik yağma eğilimlerinin bertaraf edilmesi bakımından bölgede nüfus yoğunluğunun arttırılması yönünde uygulamalar önem arz edecektir. Nüfus yoğunluğunun arttırılmasında izlenecek strateji ise, 1696'dan itibaren Anadolu'daki aşiretlerden problemlili olan grupların Rakka'ya iskânını başlatmaktır. Böylelikle sefer dönemlerinde yoğunlaşması muhtemel eşkıyalık hareketlerinin engellenmesi ve sefer lojistik faaliyetlerinin düzenli olarak sürdürülmesi de amaçlanmaktadır.²

18.yüzyıl ilk yarısı Osmanlı İmparatorluğunun Avusturya, Rusya ve İran'la savaşlarının yoğunlaştığı bir kriz dönemidir. Kriz döneminin başarıyla yönetilmesi bakımından da imparatorluk genelinde mali bakımdan gelirleri artırıcı idari bakımdan da etkinliğı geliştirici tedbirler uygulamaya girecektir. İran seferlerinin lojistik üssü olan Rakka vilayeti önemli bir konuma gelecek ve vilayet hazinesinde malî yapının güçlendirilmesi için gelir artırıcı tedbirler uygulamaya girecektir. Gelirlerin artırılması için ilk anda bu vilayetin idari tasnifinde yer alan, fakat Halep hazinesi varidatlarındaki mukataaların (Bk. Tabakoğlu, 1985: 120) ³ Rakka Hazinesine aktarımı gerçekleştirilecektir. Rakka vilayetinin 1695'te gelirleri toplamı 55.397 guruş iken bu gelire ilk etapta Rumkale mukataası, 1702'de Suruç mukataası⁴ 1709'da da Birecik iskelesi mukataasının aktarımları dâhil edilecektir (BOA, Cevdet Maliye 3243, H. 1120)⁵. Rakka Hazinesine yapılan gelir aktarımları sonucu 1704'te gerçekleşen gelir tutarı 101.885 guruşa yükselecektir. Ancak bu dönemde vilayet hazinesinde gelir artırıcı tedbirlerden olan aşiret iskânının mali sisteme katkısı oldukça sınırlı kalacaktır. Her ne kadar aşiret iskânı amaçlarından biri mali sistemin güçlendirilmesi ise de bu unsurların sürekli olarak firarları bakaya

¹ Suriye çöllerinde yerleşik olan Aneze ve Şemmar aşiretleri 16.yüzyıldan itibaren sürekli olarak Anadolu'ya doğru harekete geçerek ciddi asayiş sorunlarına sebep olmaya başlayacaklardır. Aneze ve Şemmar aşiretinin sebep olduğu asayiş sorunuyla mücadele için önleyici tedbirler devreye girecektir. Ayrıntılı bilgi için; Cengiz Orhonlu, 1987, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık, s.12.

² Ayrıntılı bilgi için; Cengiz Orhonlu,1987, Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayıncılık.

³ Devlete gelir temin edebilecek her türlü sınavi, ticarî ve zirai birim mukataa konusunu oluşturmaktaydı. Arapça "kat" kesme mastarından mukataa devlete gelir temin eden unsurları temsil eden bir kelimedir.

⁴ Rumkale mukataası 20.000 guruşluk, Suruç mukataası da 22.500 guruşluk senelik mal bedeli değerine sahiptir. BOA, Cevdet Maliye 18.206, H. 1114.

⁵İskele gelirleri 1708'de senelik 20.596.386 akçe iken, 2.556.600 akçelik zam ile varidat 23.152.986 akçeye (19.295 guruşa) çıkarılarak intikal işlemi gerçekleştirilmiştir.

sorunlarının düzelmesine engelleyecektir⁶. Ancak vilayet hazinesinde gelir artırıcı politikalarda ısrarlı olunması neticesinde Rakka gelirleri 1713 senesi verilerine göre 119.267,5 guruş seviyesine ulaşacaktır (BOA, DBŞM 16, h.1125/ m.1713). Her ne kadar Rakka Hazinesine Halep muhassıllığından aktarmalar bir kayıt transferi olarak değerlendirilebilecek bir görünüm arz etse de, aktarımı yapılan kalemlerde de zaman içinde ciddi artışlar meydana gelecektir. Bu durum Rakka vilayetinin, kendi idari tasnifinde yer alan mali birimlere doğrudan müdahale yapabilmesinin tezahürüdür⁷.

Rakka hazine gelirlerinin artması, İran seferlerinin sürdürülmesi bakımından oldukça gerekli olan zahire alım ve sevkine yönelik olarak emirlerin karşılık bulması bakımından da önem arz edecektir. Çünkü Rakka vilayeti, Bağdat ve Basra iâşesinin sağlanabilmesini mümkün kılan Suruç, Baziki, Barak ve Harran ovaları gibi zahire istihsali bakımından verimli tarım alanlarına sahiptir. Bölge tahıl istihsalinin Bağdat ve Basra gibi önemli garnizonlara en hızlı bir şekilde ulaştırılması için Fırat Nehri üzerindeki Birecik İskelesine de sahip olmasından dolayı artan bir stratejik değere sahip olacaktır. Ancak yüksek stratejik konumuna rağmen bu vilayet 18.yüzyıl başında henüz zor yönetilebilen bir yer olma konumundadır. Rakka'nın bu yüzyıl başındaki valisi olan Topal Yusuf Paşa Divana arz ettiği bir layiha ile vilayet hakkında genelde mali kısmen de idari sorunlara yönelik değerlendirmeler de bulunacaktır. Yusuf Paşa'nın layihesindeki başlıca unsurlar ise şunlardır(BOA, MAD 10.306: h. 1147/ m.1734);

Rakka vilayeti yönetilmesi zor olan aşiretlerin meskûn olduğu bir mahaldir. Sultan I. Selim fütuhattan beri bölgeye gelen valiler, büyük aşiretlerin işine pek karışmayarak zahiren bir denge politikası izlemişlerdir. Valilerin denge merkezli yaklaşımları genel olarak küçük aşiret ve sosyal zümrelerin aleyhine olmuştur. Küçük aşiret ve sosyal zümreler üzerinde yoğunlaşan idari uygulamalardan dolayı vergi ve angaryaları devlet ve büyük aşiretler karşısında korumasız bu zümreler üzerinde kalmıştır. Mukataalarda vilayet dışından tasarrufa sahip olanlar geçen zamanda yoğunlaşmaya başlamıştır. Bunlar mukataalarını vekilleri vasıtasıyla işlettiklerinden dolayı genel olarak kanunsuz vergi taleplerine sıklıkla maruz kalmışlardır.

Valilerin mukataa mültezimleri karşısında geliştirilmiş yetkilere sahip olmaları vergilendirme de adaleti sağlayacağı gibi yükümlülüğünü yerine getiremeyenlerin de hızlı bir şekilde tasnifi imkânını sağlayacaktır. Valilerin mali yönetim bakımından geliştirilmiş yetkilere sahip olması kadar idari bakımdan da görev süreleri boyunca kendilerini rahat hissetmeleri önem arz etmektedir. Çünkü fütuhattan beri merkezi idari maslahat Rakka vilayetinde sorunların bir türlü aşılammaması sorunu karşısında genellikle valilerin azliyle

⁶ Aşiretlerden gerçekleşen firarlardan dolayı, bunların kayıtlı buldukları mukataaların muaccelle ve senelik mal ödemelerinde 1695-1704 seneleri arasında 11.323 guruşluk bir bakaya gerçekleşecektir BOA, MAD 10.149, h. 1115, s. 79.

⁷ Ayrıntılı bilgi; Tahir Öğüt, 18.-19.Yüzyıllarda Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

işleri düzeltmeye çalışmışsa da beklenen iyileşmeler bir türlü gerçekleşmemiştir.

Yusuf Paşa Rakka vilayetindeki yapısal sorunları değerlendirdikten sonra idari ve mali alanda önerilerde de bulunacaktır. Bu bağlamda Rakka valileri, aşiret yönetiminden anlayan şahışlar arasından seçilmelidir. Atanacak olan valiler bölgede uzun süre görev yapabilecek konumda olmalıdır. Bölgede valilerin konumunu kuvvetlendirmek için mültezimlerin devre dışı bırakılması gerekmektedir. Vergi kaynağını tanımlayan mukataaların maliknelere dönüştürülmesi ve bunların göreve başlayacak olan valilere tümüyle blok olarak ihale edilmesi (bervech-i malikâne) gerekmektedir. Ancak valinin byleyi geniş bir vergi kaynağını etkin bir şekilde işletebilmesi mümkün olamayacağından, valiye diğer şahışlara malikâne ihalesi yapabilme yetkisinin verilmesi de (kasr-ı yed) talep edilmektedir.

Yusuf Paşa'nın idari ve mali bakımdan bir reformun yapılmasını talep eden yaklaşımı Divan'dan olumlu karşılık bulacaktır. Böylelikle Rakka vilayeti mukataaları valiye bervech-i malikâne olarak ihale edilecektir. Rakka uygulamasının başarılı görülmesi üzerine 1746'da sorunlu olan vilayetlerden Aydın, Mora ve Kıbrıs muhassıllıklarında da bu uygulamaya geçilecektir(Tabakoğlu, 1985).

Rakka vilayeti bakımından önemli idari yükümlülüklerden olan aşiret iskân politikasının başarılı olabilmesi için de mali yönetimde malikâne sistemi uygulanması stratejik bir temelde uygun görülerek uygulamaya girecektir. nkn aşiretlerin yeni yerleşim bölgelerinde uyum sağlayabilmeleri bakımından mali sistemle de uyumlu halde olmaları gerekli görülmektedir. Malikâne sisteminin reayanın mültezim, tefeci veya diğer suiistimal mahfilleri karşısında koruyucu bir tarzda yapılandırılması da aşiretlerin uyum sürecini sağlayıcı bir nitelik arz etmekteydi (zvar, 2003: 21).

Aşiretlerin malikâne sistemine dâhil olmaları üretim ilişkilerinin temelini oluşturan det-i ağnam resminin vergiye dönüştürülmesiyle gerçekleşecektir. Aşiretlerin deye geldikleri deti ağnamlar böylelikle malikâne sistemine dâhil edilecektir. Ancak uygulamada deti ağnam tahsilinde malikneci vekilleriyle aşiret mensuplarının doğrudan ilişkide bulunmaları durumu aşiretlerin tepkisine sebep olacaktır. Aşiret reayalarının maliknecilerle olan doğrudan ilişkiye tepkilerin yoğunlaşması üzerine h.1127/m.1724'de bu vergi malikâne sisteminin dışına çıkarılacaktır (akır, 2003: 161).

Yusuf Paşa'nın layihası sonrasında aşiretlerin malikâne sistemine dahil edilerek uyumlaştırılmasının sonucu aşiretlerin Rakka Hazinesine olan katkıları 1713'de %20'lik bir paya sahip olacaktır. Ancak 1724'de adeti ağnam resimlerinin malikâne sisteminin dışına çıkarılmasının sonucu olarak Rakka'da aşiretlerin mali gelirlere katkıları 1733'de % 2'ye gerileyecektir(BOA, MAD; 9.925, H. 1146: 352)⁸.

⁸ Rakka Hazinesinde 1713'te aşiret iskan mukataası 31.500 guruş iken 1146'da 4.270 guruşa gerilemiştir.

Rakka Hazinesi gelirlerinin artırılmasında iskâna tabii tutulan aşiretlerin mali sisteme katkılarının sınırlı olmasına rağmen bu vilayet gelirlerinin artması devam edecektir. Ancak malikâne sisteminin aşiretler üzerindeki etkisini kontrol edilebilmelerini sağlaması bakımından da önem arz etmeye devam edecektir.

Ancak malikane işletmecilerinin vergi kaynağının korunması bakımından aşiretlerle ilgili gelişmeleri anında takip ederek idari birimleri düzenli bilgilendirmesi üzerine mukataaların verimli bir şekilde yönetilmeleri de mümkün olacaktır (BOA, A.DVN. MHM.d.142, 4H.1149: 219).

Rakka vilayetinde yoğun olarak uygulanan malikâne sisteminin sonucunda bu vilayet hazinesinin 18.yy başında senelik 60 bin guruş olan gelirleri Ahmed Paşa'nın valilik görevini ifa etmekte olduğu 1733'de de 220 bin guruşa kadar yükselecektir(Öğüt, 2008).

4. 18.YY ÖNCESİNDE HALEP YENİİL TÜRKMENLERİ İLE OKÇU İZZEDİNLİ AŞİRETİ'NİN GENEL İKTİSADİ VE SOSYAL DURUMLARI

Okçu İzzeddinli cemaati Kilis yakınlarındaki Kürd Dağında ikamet etmektedir. Kürd Dağı ismiyle uygun bir şekilde Kürd aşiretlerinin yerleştiği mahal olup, bu bölgede Okçu İzzeddinli aşiretinden başka Amikli ve Şıhlar aşiretleri de bulunmaktadır⁹. Bu aşiretlerden en büyüğü olan Okçu İzzeddinli aşiretinin merkezleri de Keferdiz nahiyesiydi¹⁰. Aşiretlerin yönetimi için teşkil edilen kazalar fiziki bir yerleşim yerine karşılık gelmeksizin köy toplulukları şeklinde de olabilmekteydi. Okçu İzzeddinli cemaati bu uygulamaya uygun olarak Kilis'in Osmanlı idaresine dâhil olduğu 16.yüzyılda da Ekrad Kazası teşkil edilerek siyasi tasnife tabi tutulacaktır. Okçu İzzeddinli Aşireti genel olarak sadece Kilis bölgesine münhasır bir aşiret olmayıp 16.yüzyıldaki yerleşim bölgeleri aşağıda görüldüğü gibidir;

⁹ Okçu İzzeddinli aşireti Valide Sultan Vakfına Ekrad-ı İzzeddinli olarak kaydedilmiştir. Bu dönemde Kilis'te tüm konar-göçer nüfusunun ise 37.000 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Konargöçer nüfusunun yoğun olduğu Kilis'te aşiretlerin sahip olduğu koyunların miktarı da 1570 verilerine göre 590.000 kadardır. Metin Akis, "Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Kilis Sancağındaki Aşiretlerin İdareleri, Nüfusları ve Yaşam Tarzları", Erşim Yeri; eskieserler.com, Erişim Tarihi; 20.03.2013. Ancak Okçu İzzeddinli aşiretinin bölgedeki varlığı Osmanlı hâkimiyeti öncesinde mevcuttur. Bu aşiret Osmanlı hâkimiyetine girdiği 16.yüzyıldan 18.yüzyıl başına kadar olan süreçte bir sorun odağı olmadığı gibi 1683'deki II. Viyana kuşatmasını takip eden Avusturya seferlerinde de yer almıştır. Mustafa Öztürk, İzziye Kazasının Kuruluşu ve Milli Mücadeledeki Yeri, dergi.ankara.edu.tr/18/33/253.

¹⁰ Kürt aşiretlerinin islah edilmesi ve böylelikle Halep yolunda emniyetin sağlanabilmesi için 1865'de İzziye Nahiyesi kurulmuş ve bu nahiyeye Kilis Kazasına bağlanmıştır Cevdet Paşa, Tezakir(21-39), Yayına Hazırlayan; Cavid Baysun, TTK, s.144-147.

Tablo 1: 16.Yüzyılda Okçu İzzeddinli Aşiretinin Yerleşik Olduğu Yerler

Cemaat İsmi	Boyu	Yerleşim Yeri
Ali Veledi Sadi	-	Hisn-ı Mansur(Adıyaman), Elbistan, Behinsi(Besni)
Ali Tahir	-	CebelüTarmuk
Bergüvanlu	Avşar	Kilis Sancağı öm Nahiyesi
Hızıryanlu	Bayındır	Halep Vilayeti- Ağzaz Kazası
İnal Kethüda	Avşar	Malatya Sancağı-Behisni Kazası
Sabganlu	BozulusTürkmeni	Halep Vilayeti- Ağzaz Kazası
Sayanlu	Yıva Boyu	Kilis Sancağı-öm Nahiyesi
Serkünanlu	Ekrad	Halep Vilayeti- Ağzaz Kazası
Zirekanlu	İğdir Boyu	Malatya Sancağı- Behinsi Kazası

Kaynak; Yusuf Halaçoğlu, Anadolu'da Cemaat ve Oymaklar, TTK, Ankara, 2009, Cilt 1;s.120, 121, 134, Cilt 2; s.1048, 1122, Cilt 4; s.1918, Cilt 5, s.2089'e göre hazırlanmıştır.

Okçu İzzeddinli aşireti mühimme kaynaklarına göre Bozulus Türkmenlerinden olup, bölgenin Osmanlı hâkimiyetine girmesinden sonra Kilis Sancak tahrir defterlerine Ekrad-ı İzzeddinli olarak kaydedilmiştir (Gündüz, 2007: 146)¹¹. Cemaatin tahrir kayıtlarındaki isimlendirmesinde ise kethüdarları olan Şeyh İzzeddin Beğ isminden hareket edildiği tahmin edilmektedir. Kilis'te gerçekleştirilen 1536 tarihli tapu tahrir verilerine göre Okçu İzzeddinli, taife olarak kayda geçmiş olup, Saikanlı, İbanlu, Yerlübanlu, Hıdırbanlu, İzkanlu, ve Amel Kethüda cemaatlerinden oluşmaktadır. Aşiretin isim kökünde bulunan "okçu" ibaresinin ise ok yapımında usta olmalarından başka bunları emredilecek yerlere de taşımakla mükellef olmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu aşiretin bağlı bulunduğu Kilis bölgesi genel olarak konar-göçer aşiretlerin yoğun olduğu bir yer konumundaydı. Kilis'te tüm konar-göçer nüfusunun 1570 senesi tahrir verilerine göre 37.000, koyunlarının miktarı ise 590.000 kadar olduğu tahmin edilmektedir (Akis:2013) Bölgedeki aşiretlerinin tabii olduğu mali tasnifte kayıtlı oldukları Halep Türkmenleri de 1596 senesi verilerine göre 55.000'ne yakın nüfusa 2.000.000'u aşında koyun varlığına sahiplerdir. Üretim ilişkilerinin doğal sonucu olarak da ağnam resmine tabi idiler (Özdeğer, Tarih:177-224)¹².

¹¹ Bu aşiretin tam olarak ismi İzzedinHacılu'dur. Celali isyanları döneminde Amid-Mardin ve Ura hattında da yerleşik olan Bozulus Türkmenleri Karaman ve Konya tarafına doğru firar etmeye başlamışlardır. Bu esnada aşiret İzzeddinli ismini alacaktır.

¹² Kişi başına düşen koyun sayısı ise yaklaşık olara 38'dir. Halep Türkmenlerinin 1596 senesine göre mali sisteme katkıları 1.175.000 akçe olup bunun 1.000.000 akçelik kısmını ağnam resmi oluşturmaktadır. Ağnam resminin hesaplama tekniği vilayet kanunnamesinde

Her ne kadar Okçu İzzeddinli aşireti mali yapıda Halep Türkmenlerine dâhil olsa da diğer aşiretlerden ayrı bir tarzda özellikleri de yansıtmaktaydılar. Halep Türkmenleri büyük ölçekli hayvancılık faaliyetlerinin doğal sonucu olarak yaz aylarını Sivas'ın Uzunyayla ve Kangal mıntıklarını içeren Yeniil sancağında, kış aylarını ise Halep düzlüklerinde geçirmekteydiler (Özdeğer, 1987: 177-224). Ancak Okçu İzzeddinli aşiretinin yaylak bölgesi Kâfir Dağı kışlak bölgeleri ise Kilis ve Azaz düzlüklerinden oluşmaktaydı (BOA, A.DVN. MHM.d.140, h. 1147/ m.1734:99). Bu durum hayvancılık alanları bakımından Okçu İzzeddinli aşiretini Halep Türkmenlerinden ayırmakta olup, yerleşik tarım kültürünün de gelişmiş olduğunun da göstergesidir.

Halep Yeniil Türkmenleri nüfus yoğunlukları ve hayvan sayılarının yüksekliğinden dolayı Osmanlı fethiyle birlikte Sultan hassı olarak mali sisteme dâhil edilmişlerdir. Ancak 1548'de Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı olan Mihrümâh Sultan Vakfının kurulmasıyla birlikte Halep Türkmenleri vergilerini bu vakfa eda etmeye başlayacaklardır. Sultan III. Murad döneminde ise padişahın annesi olan Nurbanu Sultan Vakfı 1588'de kurulunca Halep Türkmenleri vergi yükümlülüklerini Valide Sultan vakfına karşı yerine getireceklerdir (Şahin, 2006: 159).

5. 18. YY BAŞLANGICINDA OKÇU İZZEDİNLİ AŞİRETİNİN İKTİSADİ-MALİ KONUMLARI VE DEĞİŞİM

Okçu İzzeddinli aşiretinin 18.yüzyıl başlarında varlığının 5.000 çadır olduğu tahmin edilmekte olup diğer aşiretlerden olan Şeyhli ve Amikli aşiretleri ile birlikte mutlak olarak konar-göçerlikten yerleşik düzene geçeceklerdir (Halaçoğlu, 1991: 55). Halep Türkmenlerinden farklı olarak yaylak ve kışlak mesafeleri yakın olan bu aşiretler, hayvancılık ve yerleşik tarımı bir arada yürütebilme özelliklerini her zaman için taşımaktaydılar. Ancak bunlar yakın çevrelerinde bulunan diğer yerleşik reaya üzerinde baskı oluşturmalarından dolayı 1702'de arazilerine el konularak sair şahıslara satılacaktır (Orhonlu, 1990: 37). Böylelikle bu aşiretler yerleşik düzenleri konusunda ağır bir darbeye maruz kalacaklardır.

Halep vilayeti ile bu vilayetin kuzeyinde bulunan Kilis ve Azaz bölgeleri 18.yüzyılın başlarından itibaren Şemmar ve Aneze aşiretlerinin yağmacılık akınlarına maruz kalmaya başlayacaktır. Bu önemli sorun karşısında 1709/1122 tarihli bir fermanla açıkça görüleceği üzere, Arap aşiretlerinin tedibine karşı Rakka vilayetinde Türkmen ve Kürt aşiret iskânlarıyla bir direnç noktası oluşturulmak istenecektir (Halaçoğlu, 1991: 118).

Halep bölgesinin maruz kaldığı yoğun eşkıyalık hareketleri her ne kadar başlangıçta Aneze ve Şemmar aşiretlerinin etkisiyle ortaya çıkmışsa da, bu husus Kilis orijinli Okçu İzzeddinli Aşireti'nin de sürece dâhil olmasıyla derinleşerek devam edecektir. Halep Vilayetinde derinleşecek olan asayiş

de tanımlanmış olup her hane birimi için koyun başına 1 akçe, her bennaktan 12 akçe ve mücerreden ise akçe olarak belirlenmiştir.

sorunları karşında mali yapı da derin bir etkiye maruz kalacaktır. Mesela 17.yüzyılın 2.yarisında Kilis vergileri 750.000 akçe Halep vergileri ise 2.800.000 akçedir. Bu rakamlar ise Anadolu vergi ortalamasının oldukça üzerindeydi (Barkey, 1999: 222).

Halep'in mali sisteme katkısı tarihsel süreçte kesintiye uğramaksızın istikrarlı bir şekilde devam edebilmiştir. Halep Muhassıllığı gelirleri 1695'de 17 milyon akçe olup %69'u 11.850.770 akçe ile malikâne mal bedellerinden (senelik ödemeler) oluşmaktaydı (Özvar, 2003: 103). Halep'teki aşiretler ise yoğun olarak Halep Muhassıllığından ayrı olarak Valide Sultan Vakfı hassına katkıda bulunmaktaydılar. Halep Türkmen aşiret mukataalarının senelik geliri de h.1113/m.1702'deki geliri 18.391.000 akçe gibi yüksek bir değere karşılık gelmekteydi (Cezar, 1986: 49).

6. RIZVAN AHMED PAŞA'NIN RAKKA VALİLİĞİNE ATANMASI SÜRECİ VE BÖLGESEL ETKİLERİ

Rakka vilayeti Yusuf Paşa layihesindeki görüşlerinin uygulamaya girmesi üzerine idari ve mali istikrara kavuşmuştur. Yusuf Paşa'nın Urfa'da vefatı sonrasında idari istikrar arayışı devam edecektir. Bu durum Rakka vilayeti kadar yakın çevresi ve Halep vilayeti bakımından da önem arz edecek bir husustur. Ahmed Paşa merkezi Ruha (Urfa) olan Rakka valiliğine Sivas valiliğine atanan kardeşi Vezir Hüseyin Paşa'nın yerine 1731'de vezirlik payesiyle atanmıştır. Ahmed Paşa'nın valilik görevine atanması bu vilayet valiliği için oldukça uzun bir dönem olan 14 yıllık görev süresinin de başlangıcıdır (BOA, A.DVN. MHM.d.138, s.122, h.1144/m.1731).

Rakka vilayetinde 18.yüzyılın ilk yarısına görev yapmış olan bu üç valinin ortak bir özellikleri de bulunmakta olup bunların Arapkir'li ulema bir aile olan Kadızadelerden olmalarıdır. Ancak Ahmed Paşa'nın Rakka valiliğine atanması bu şahsın Rumeli Beğlerbeği payesiyle seferlerdeki üstün hizmetlerinden dolayı Bağdat Valisi Ahmed Paşa'nın Divan'dan talebinin uygun görülmesi üzerine gerçekleşmiştir. Valinin atandığı dönem İran'la siyasi sorunların derin olduğu bir döneme karşılık gelmektedir. Bu durumun sonucu olarak Ahmed Paşa'nın Rakka'ya atanması sürecindeki faaliyetlerinde muhtemel İran seferiyle ilgili görevleri öne çıkacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.138, H. 1144/ M.1731:122).

Ahmed Paşa'nın Rakka valiliği görevine başladığı dönemde bu vilayet ve yakın çevresindeki yerlerde ciddi asayiş sorunları yaşanmaktadır. Sorunların temelinde ise vilayetlerdeki tımarlıların birbirini takip eden seferlerden dolayı yerlerinde olmamaları belirleyici olmaktadır. Rakka vilayetinde de bölgenin aşiretlerinden olan Milli ve Suriye çöllerinden bölgeye hayvanlarını yamak için gelen Arap aşiretlerinin (Urbanlarının) sebep oldukları yağma olayları da yoğunluk kazanmıştır. Rakka'da asayiş sorununun derinleşmesi üzerine İran seferinden dolayı vilayetten talep edilen senelik ortalama 300 bin kile zahire tertibi ve 200 askerin hazırlanmasında bile sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu dönemde mali ve idari yapıyı olumsuz yönde etkileyen asayiş sorunları Rakka'ya münhasır olmayıp bölgesel bir karaktere sahip olmaya başlamıştır.

Halep vilayeti Kilis sancağında da Okçu İzzeddinli cemaati başta olmak üzere bölgedeki aşiretler Divandan gelen avarız vergisi (Barkan, 1969:13)¹³ ödemeleri talebi karşısında isyan ederek yükümlülüklerini yerine getirmemişlerdir¹⁴. Devletin sefer dönemlerinde ortaya çıkan masrafları karşılamak için saldırdığı vergiler grubuna Tekâlif-i Divaniye vergileri denilmekte olup bunlardan en önde geleni ise Avarız vergileridir. Tekâlif-i Divaniye vergileri miktar ve uygulama süresi olmamasından dolayı sancak kanunnamelerinde karşılık bulmamışlardır. Bu vergilerin tarh ve tahsil usulleri ise sancak kadılık makamı ve bu makamın belirlediği yerel bir kurul tarafından belirlenmekteydi (Akdağ, 1995). Yani Tekâlif vergileri yapılarından dolayı kolaylıkla ihtilafli bir uygulamaya dönüşebilme riski barındırmaktaydılar.

Halep ve Rakka'da tımarlıların seferde olmalarından dolayı baş gösteren asayiş sorunları da yeni vergi talepleriyle de birleşerek derinleşmeye başlamıştır. Asayiş sorunlarının merkezinde yer alan eşkıyalık hareketlerinin de artması üzerine Halep Türkmenleri 1723'den itibaren Valide Sultan vakıf reyası statüsünden çıkarılarak merkez hazineyi temsil eden havas-ı hümayun vergilerine dâhil edileceklerdir. Bu mali tedbiri tamamlar şekilde Rakka'ya iskânlarına yönelik politika da uygulanmaya başlayacaktır (Tabakoğlu, 1985: 221). Rakka ve Halep vilayetlerindeki mali yapıdaki düzenlemelerin sonucunda aşiretlerin vergilere karşı aktif dirençleri ve sonrasında da asayiş sorunları ortaya çıkacaktır.

Halep Türkmenleri ve Okçu İzzeddinli aşiretinin aktif vergi direncine sebep olan gelişmelerin merkezinde kadim statülerine aykırı yeni vergi talepleri belirleyici olacaktır. Mesela bu aşiretler Valide Sultan hasarından olmalarından dolayı hazariye ve seferiye vergilerinden muaflardır. 1731'de bu aşiretler kadim haklarına aykırı bir şekilde malikâneye dâhil edilerek ilgili vergilerin de mükellefi haline geleceklerdir. Bu bağlamda Valide Sultan Vakfı reyası olmalarına rağmen Hısn-ı Mansur kazası Rişvan karyesinde ikamet edenlerden imdadı seferiye ve hazariye karşılığı olarak 1747'de haksız olarak vergi talebi gerçekleştirilecektir (Söylemez, 2007: 57).

Ahmed Paşa'nın görev yapacağı dönem boyunca, sorunlu aşiret mensuplarının Rakka'da iskâna tabii tutulması ve Anadolu genelinde de asayişe mugayir eylemleri olanların tedibine yönelik olarak verilecek olan görevlere her zaman hazır bir şekilde bulunması gereği sıklıkla emirlerle hatırlatılacaktır (BOA, A.DVN.MHM. d.140, H. 1147/ M.1734: 270).

¹³ Avarız vergisi savaş dönemlerinde alınan olağanüstü bir vergi olmasına rağmen zamanla olağan bir vergi haline gelmiştir. Ancak aşiretlerden avarız vergisinin tahsilindeki güçlüklerden dolayı 1642'de adeti ağnam vergisine eklenecektir.

¹⁴ Rakka'dan Hüseyin Paşa ve Ruha Kadısı Seyyid İbrahim marifeti ile tertip edilecek olan 200 süvari Halep valisinin emrine girerek Kilis'teki asayiş sorunun haledilmesiyle uğraşacaklardır. Rakka eyaletindeki asayiş sorununa rağmen buradan talep edilen zahirenin hasat mevsimi geldiğinde tertibi de vali ve kadı tarafından gerçekleştirilmek durumundadır. BOA, A.DVN.MHM.d.138, s.86, H. 1144/ M.1731. Kilis aşiretlerinden olan Okçu İzzeddinli ve yakın bölgelerin aşiretlerinden olan Tacirli, Bektaşlı ve Kılıçlı oymakları da bu olağanüstü dönem vergisi talebi karşısında vergi ödemeyi ret etmekte ve aynı sancaktaki sair reyaya karşıda yağma hareketlerine girişeceklerdir. BOA, A.DVN.MHM. d.140, s.270, H. 1147/ M.1734

7. AHMED PAŞA'NIN RAKKA VALİLİĞİ DÖNEMİNDE OKÇU İZZEDDİNLİ AŞİRETİNİN DURUMU

Ahmed Paşa'nın 1731'de Rakka valiliğine atanması sonrasında asayiş ve iskân ile ilgili görevleri ağırlıklı bir yere sahip olacaktır. Bu görevler bağlamında yoğun şekilde muhatap olduğu aşiretlerden biri de Kilis Okçu İzzeddinli aőiretidir. Ancak Okçu İzzeddinli aşiretinin Rakka iskânıyla ilintili durumu Ahmed Paşa'nın göreve başlamasından çok önce bir eşkıyalık eylemi sonucunda 1696'da ortaya çıkacaktır. Rakka'ya olan iskân kararı İzzeddinli aşiretinin 18.ve 19.yy boyunca Çukurova'nın doğusu, Maraş ve Halep arasında sebep olacakları asayiş sorunlarının da adeta habercisi durumundadır.

Asayiş sorunuyla mücadele İzzeddinli aşiretinin 1696'daki Rakka iskânı örneği dışında baŐkaca idari tedbir ve müdahaleler uygulamaya girecektir. Bunlardan biri de sefer dönemlerinde Rakka ve Halep vilayetlerinde aşiretlerin yaylaya çıkmalarının yasaklanmasıdır¹⁵. Ancak yaylaya çıkma yasağı mutlak bir kural olmayıp eşkıyalık hareketlerine karışmamış olan aşiretlerin talepte bulunmaları halinde bu tedbir mahiyetindeki eylem askıya alınabilmekteydi¹⁶.

AsayiŐsizlik sorunlarının ortaya çıkmasıyla birlikte Halep valiliği sorunun üzerine gitmek için gerekli olan imkânların sınırlı olmasından dolayı sefer döneminde vilayetin yolları da kapatılacaktır. Tedbir mahiyetindeki bu eylemin sonucu olarak zaten eŐkıyalıktan bunalan halkın hareket edemez hale gelmesinden dolayı iktisadi koŐullar bakımından da mobilitenin kesintiye uğramasıyla iktisadi ve mali bakımdan da zor bir süreç yaŐanmaya başlayacaktır (BOA, A.DVN. MHM.d.141, H.1148/ M.1735: 8). Okçu İzzeddinli Aşireti bakımından da yayla yasağı en temel iktisadi faaliyet alanları olan hayvancılığın sürdürülmesini zorlaŐtıran bir uygulamadır.

8. HALEP AŞİRETLERİNİN VERĐİ DİRENÇLERİNİN ASAYİŞ SORUNUNA DÖNÜŐMESİ

Ahmed Paşa göreve başlayıp Hemedan seferine çıkmadan önce ilk aldığı emirlerden biri de Okçu İzzeddinli aőiretiyle ilgilidir. Bu aşiret Maraş-Pazarcık ovası çevresinde görülmeye bařlamıŐ olmasına rağmen Halep Valisi de Avşar tedibiyle uğraŐmasından dolayı ilgili görev Ahmed Paşa'ya havale edilecektir. Ancak Ahmed Paşa Okçu İzzeddinli aşiretinin Pazarcık'ta tedibinde başarılı olamayacaktır. Bunun üzerine paşa da hızlı bir müdahale Őansını yakalamak için Siverek sancağına çekilecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.138, H. 1144/ M.1731: 206). Ahmed Paşa'nın Siverek'te konuŐlanması,

¹⁵Bölgenin en büyük aşiretlerinden olan Barak aşiretinin Sivas tarafına doğru yaylaya çıkma teŐebbüsleri, sefer dönemlerinde tüm aőiretlere yönelik yasaklanarak engellenmiŐtir BOA, A.DVN. MHM.d.142, s.125.H.1149/

¹⁶Mesela Adana bölgesi aşiretlerinden olan Mir cemaati hiçbir asayiş sorununa sebep olmadıkları ve vergilerini de düzenli ödediklerini öne sürerek 1147 Halep valisinden talepte bulunacaktır. Ancak yayla çıkma yasağı Divan'dan çıktığı için sorun bu birime havale edilecektir. Divanda yapılan görüŐmede ise aşiret mensuplarının yaylaya çıkma talepleri uygun bulunacaktır BOA, 11)A.DVN.MHM. d.140, s.345, H. 1147/ M.1734.

İzzeddinli aşiretinin bir sene öncesinde Keferdiz isimli yeri yağmalamış olması ve hasat mevsiminin yaklaşmasından dolayı benzer bir eylemin gerçekleşeceği yönündeki beklentidir (BOA, A.DVN.MHM.d 138, sene; 1144/ M.1731: 86).

Ahmed Paşa'nın İzzeddinli tedibine yönelik tüm girişimleri başarısız olduğundan ve paşanın sefere iştirak emri almasından dolayı bu görev Ahmed Paşa'dan önce Rakka valiliği yapmış olan Kadızade Hüseyin Paşa oğlu Malatya valisi Ali Paşa'ya verilmiştir (BOA, A.DVN. MHM. d.140, H. 1144/ M.1731: 399). Ancak Ali Paşa'da aldığı görev karşısında başarısız olacaktır.

İzzeddinli aşiretinin tedibi yönündeki girişimler başarısızlıkla sonuçlandığı gibi sair aşiret mensuplarından nizama aykırı hareket edecekler bakımından da bir çekim merkezi olmaya başlayacaklardır. Mesela Halep Muhassıllığı reayasından olan Maraş İblikli cemaati malikânegilerine ödemeleri gereken mukataa mal bedeli olan 5.000 guruşu ödememiş olmalarından dolayı tedip ve tedbir mahiyetinde Rakka vilayetinin Harran Nahiyesine iskân edileceklerdir. Ancak Maraşlı İblikli cemaati iskân edildiği bölgede mali sisteme katkıda bulunmak bir yana, yeni iskân yerlerinden firar ederek Okçu İzzeddinli aşiretine 1735'den itibaren katılarak asayiş sorunlarının merkezinde yer almaya başlayacaklardır (BOA, A.DVN. MHM.d.141, H.1148/ M.1735: 8).

Halep ve Rakka aşiretlerinin nizama aykırı harekette bulunmalarında bölge genelinde devlet otoritesinin zayıflamış olması da belirleyicidir. Bu bağlamda Arap Mevali aşiretinin eşkıyalık hareketleri sonucunda Halep, Birecik ve Kilis arasında meskûn olan 15 aşiret Çukurova ve Ayıntap tarafına doğru firar edecektir. Bunlardan bazıları ise İblikli aşiret örneğinde olduğu gibi Okçu İzzeddinli aşiretine tabii olacaklardır. Asayiş sorunun derinleşmesi üzerine Ahmed Paşa'ya İblikli mensuplarını toparlamak ve Rakka Hazinesine de kayıt etmekle görevi yeniden verilecektir. Bu aşiretin Halep Muhassıllığını İblikli mukataasına kayıtlı oldukları 5000 guruşluk mal bedeli ödemeleri de artık Rakka hazinesine kayıt edilmeleri ile 6000 guruşa çıkarılacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.141, H.1148/ M.1735: 9). İblikli örneğinde de görüleceği üzere vergi direncinin sonucunda ortaya çıkan asayiş sorunlarını giderilmesinde ilgili aşiretin Rakka iskânıyla yeniden mali kayıt altına alınması tercih edilen bir politik araç olarak öne çıkacaktır.

Ahmed Paşa'nın Keferdiz'de İzzeddinli aşiretini ele geçirmesi başarısız olsa da Halep valisinin tedip için uğraştığı Recepli Avşarları kısmen ele geçirilecektir. Ancak Recepli Avşar aşireti kadim yerlerinde tutulmayarak 1732'de Rakka'da tekrar iskâna tabi tutulacaklarsa da Halep yönüne firarları da gecikmeksizin meydana gelecektir (BOA, A.DVN. MHM.d.138, H.1145/M.1732: 244) ¹⁷. Böylelikle Avşarlar Rakka'dan ayrıldıktan sonra

¹⁷Recepli Avşar Aşiretinin mali yükümlülüğü Haremeyn Muhasebesine karşılık gelmekte olup, bunlar her sene ilgili birime senede 1200 guruş ödemeleri gerekirken seferlerin başlamasıyla birlikte yükümlülüklerini de yerine getirmemişlerdir. Ahmed Paşa'dan Avşar aşiretinin Rakka'ya veya en azından Kıbrıs'a iskân emredildiği gibi, birikmiş olan vergi borçlarının tahsili de talep edilmektedir.

Kilis'e gelip buradaki aşiretlerle çatışmaya gireceklerdir (BOA, A.DVN.MHM.d 138, sene; 1144: 86)¹⁸.

Halep ve Kilis mıntıkasında 1732'deki Avşar galesi sonrasında yeni bir gaile dalgası da 1733'de patlak verecektir. Bu gaile sürecine gecikmeksizin Okçu İzzeddinli başta olmak üzere, Ekişli ve kzl aşiretleri de tabii olacaklardır. Adı geçen aşiretlerin kalkışmalarının gerekçesi ise mali sistemde kayıtlı oldukları Kilis mukataasının Maraş valisi Rişvanzade Süleyman Paşa'ya ihale edilmesi sonrasında ilgili paşanın vekili olan Battal efendinin reayadan defterde olmayan vergileri talep etmesidir (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1151/ M: 264).

Avşar ve Okçu İzzeddinli aşiretlerinin birlikte sebep oldukları sorunların aşılamaması zerine Ahmed Paşa'dan ilgili aşiretlerin 1734'de Rakka isknında kararlı olması istenecektir. İskân aşamasının mutlak anlamda başarıya ulaşılabilmesi gerekçesiyle bunların hızlı bir şekilde birer mukataa birimi haline getirilerek mali sisteme dâhil edilmeleri de istenecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.138, H.1145/ M.1732: 414).

Ahmed Paşa'dan talep edilen kararlılık halinin göstergesi olarak bazı yetkilerinin bile sınırlandırılması örnek olarak "istisna" yetkisinin uygulanmaması isteğidir. Bu kural uyarınca "iskan-ı muallam kapıcıbaşı" sıfatlı Rakka valilerine sınırlı inisiyatif kullanma yetkisi verilmiştir. Ancak Okçu İzzeddinli aşiretine karşı bu yetkinin kullanılmaması istenecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.140, H.1147/ M.1734: 345).

Okçu İzzeddinli ve Avşarların Rakka iskânı kısmen gerçekleştirilecekse de nihai aşamada amaca ulaşılamamıştır. Ahmed Paşa bu durumun sebebi olarak Bağdat ve Basra kaleleri için tertip edilen zahire organizasyonu olduğunu ileri sürecektir. Çünkü ilgili aşiretlere isknlarını müteakip tohumluk, çift hayvanı ve sair girdilerin sağlanması gerçekleşemeyecektir. Üretim girdilerinin sağlanamaması sonucu bu aşiretlerin firarları da kaçınılmaz olarak meydana gelecektir. Başarısızlığın önemli sebeplerinden biri de adı geçen aşiretin iskân sonrasında da yeterli seviyede askeri gözetim altında tutulamamasıdır (BOA, A.DVN. MHM. d.140, H.1148/ M.1735: 402).

Rakka ve Kilis iskân girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması zerine Okçu İzzeddinli aşireti Kürd dağı isknından olan Ulaşlı ve akallı aşiretleriyle birleşerek 1735'de kendi yaylakları da olan Kâfir dağında eşkıyalık yapmaya başlayacaklardır. Rakka Valisi Ahmed Paşa'ya gönderilen emirlerle bunların en azından Kürd Dağında iskânları ve birikmiş olan vergi borçlarının tahsili de istenecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.140, H.1148/ M.1735: 400)¹⁹.

Birikmiş vergi borçları sorunu kronik bir hal almaya başlamış olup, bu konuyla ilgili görevin yerine getirilmesi pek de kolay değildir. Çünkü İzzeddinli

¹⁸ Bu dönemde 200 neferin hazırlanarak sefere gönderilmesi ile olağanüstü bir vergi olan Ruha İmdad-ı Seferiyesi gibi vergilerin tahsili sorunları da bulunmaktadır. Ahmed Paşa'nın Rakka'da hali hazırda olmadığı bir aşamada ilgili görevler Divan tarafından Rakka mütesellimi Yusuf'a tevdi edilecektir.

¹⁹ Adı geçen aşiretler eşkıyalık yapmakla birlikte kayıtlı buldukları Valide Sultan mukataasına eda etmeleri gereken malı miri bedellerini 1146'dan beride ihmal etmeye başlamışlardır.

aşiretinin birikmiş vergi borçları sekiz yıllık bir periyoda ulaşmıştır. Vergi bakayası sorununun başlangıcı Kilis ve Azaz mukataası Valide Sultan Vakfi akarının 1729'da malikâne olarak Rışvanzade Süleyman Paşa tarafından deruhte edilmesiyle başlayan bir süreçtir. Ancak Okçu İzzeddinli aşireti malikâne sistemine dâhil olmayı ret ederek vergilerini bu tarihten beri ödememiştir. Bu dönemden 1737'e kadar olan süreçte Okçu İzzeddinli aşiretine tahakkuk etmiş olan birikmiş vergi borcu 60 kiseye (1 kise 50.000 akçedir) kadar ulaşmıştır. Ahmed Paşa'ya bu görevin verilmesinde Halep valisinin seferde olması kadar Rakka valilerin aşiret yönetmedeki uzmanlık vasıfları da belirleyici olmuştur (BOA, A.DVN. MHM. d.142, H.1150/ M.1737: 355).

Ahmed Paşa'nın aşiret vergi bakayalarıyla ilgili tahsilât emirleri aldığı bir aşamanın hemen akabinde Paşa'ya İran sınırına gitmesi emri de verilecektir. Ancak vali bölgede mali gelir bağlamındaki bakayalar sorununu mazeret olarak göstererek seferden affını istemiştir. Bu bağlamda 1737'de Ahmed Paşa Hazineye göndereceği 30.000 guruşluk ödeme karşılığında sefer emrinden muaf tutulması talebi Divan tarafından uygun bulunacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1150/ M.1737: 358)²⁰. Ancak paşadan sefere iştirak etmemesinin karşılığında Adana- Kilis yolunu açık tutması görevi de verilecektir²¹.

Ahmed Paşa sefere iştirak etmediği 1737 ve 38 seferlerinde yine Valide Sultan Vakfi mukataaları reayalarından olan Yeniil Türkmenlerin bazıları da Rakka'ya iskânıyla ilgilenecektir. Çünkü ilgili aşiretler sefer dönemini fırsat bilerek bölgedeki bazı aşiretlerin yaptığı gibi birkaç senedir vergilerini ödememişlerdir. Bunlardan Bahadırlı Avşarı ve İmam Kuluşakları'nın 1738'de Rakka'ya iskânları emredilmiştir. Bahadırlı ve İmam Kuluşakları hayvancılıkla uğraşmalarından dolayı ve önemli eşkıyalık eylemlerine de karışmamış olmalarından dolayı iskânları sonrasında en azından çobanlarının yaylaya çıkmalarına izin verebileceği şeklinde bir yetki de verilmiştir. Adı geçen aşiretlerin Rakka'ya iskânları ilk defa gerçekleşeceğinden dolayı bunlar vilayetin "defterli reayası" statüsünde olmadıkları hatırlatılarak vilayeteki iskân yerlerinin tespiti ise tamamen Ahmed Paşa'nın sorumluluğuna bırakılmıştır (BOA, A.DVN. MHM. d.145 H.1151/ M.1738: 232)²².

²⁰ Ancak Ahmed Paşa bu dönemde kapısı halkı ile Adana'da bulunacak ve Kilis- Ağzaz ve bu bölgelere yakın yerlerden olan Karaveli'yi eşkıyadan temizlemekle de mükellef olacaktır.

²¹ Ahmed Paşa'ya yol güvenliğini sağlama görevi verilirken "mirahoru evvel" payeli olduğu için bu görevin verildiği de hatırlatılacaktır BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1150/ M.1737, s.95. ve BOA, A.DVN. MHM. d.147, H.1151/ M.1738.s.303.

²² Rakka'ya iskân edilecekleri yerlerin belirlenmesi de İskân Amiri sıfatından dolayı Ahmed Paşa'nın inisiyatifine bırakılacaktır. Yer seçiminde paşanın yetkilendirilmesi sebeplerinden biri de bu aşiretlerin Rakka defterli reayası statüsünde olmamalarından kaynaklanmaktadır. Defterli reaya statüsü ise bir yerin Osmanlı mülküne dâhil olmasından dolayı Tapu tahrirleriyle defteri hakani defterine yerleşim alanlarına göre kaydedilmiş şahısları temsil etmektedir.

9. AHMED PAŞA'NIN AYDIN VE SIVAS GÖREVLERİ VE BU DÖNEMDE İZZEDDİNLİ AŞİRETİNİN DURUMU

Ahmed Paşa 1738'de Aydın Vilayetinde uzun süredir devam eden ve bir türlü bastırılmayan Sarıbeğoğlu gailisinin tedibine görevlendirilmiştir (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1151/ M.1738: 263)²³. Ancak paşanın henüz Adana'ya ulaştığı bir zamanda İzzeddinliler, 1738'de 300 kişilik bir kuvvetle Ayıntab'a bir baskın düzenlemişlerdir (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1151/ M.1738: 264).

Bu aşiret bölgede meydana gelen otorite boşluğundan yararlanarak Maraş, Adana, Bilan ve Kurd Kulağı gibi yerlere de nüfuz etmeye başlamışlardır. Ancak paőaya gönderilen emirlerle adı geçen yerlerde asayişin sağlanması görevinin Sarıbeğoğlu gailisinin izalesi sonrasında yerine getirilmesi istenmiştir (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1151/ M.1738: 400). Ahmed Paşa Sarıbeğoğlu gailisinin izalesi görevini yerine getirerek Teke Sancakbeği ve Aydın valisinin başaramadığını başardığı için Anadolu Müfettişliği payesini kazanacaktır. Sarıbeğoğlu gailisinin bastırılmasıyla kazanmış olduğu Anadolu Müfettişliği payesini alır almaz 1739'da da Sivas için yeni bir tedip sefer emri alacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1152/ M.1739: 449)²⁴.

Sivas tedip seferinde de başarılı olunması üzerine Okçu İzzeddinli aşiretinin Adana ve Maraş hattındaki mevcutlarının tedip görevi başlayacaktır. Ancak bu görev sürecinde Ahmed Paşa Okçu Maraş mütesellimi ile Ayıntab ve Malatya voyvodalarının vermeleri gereken desteği vermedikleri gerekçesiyle Őikâyetçi olacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.145, H.1152/ M.1739: 418).

Bu dönemde Kilis Haremeyn Muhasebesi reayalarından olan Bektaşlı ve Kılıçlı aşiretleri ile Reyhanlı aşireti de Okçu İzzeddinli aşiretine uyarak Maraş-Ayıntab hattı boyunca sosyal düzeni alt üst ederek iktisadi ve mali yapının çökmesine sebep olmuşlardır (BOA, A.DVN. MHM. d.147, H.1152/ M.1739: 87). Ortaya çıkan bölgesel çaplı asayiş sorununu gerekçe olarak gösteren diğer reayalar da vergi yükümlülüklerini yerine getirmemeye başlamışlardır. Osmanlı devletinde hukuk sisteminin meşruluk dayanaklarından dolayı Hac seferlerinin sağlıklı olarak yürütülebilmesi konusunda bile belirsizlikler oluşmaya başlamıştır. Çünkü Hac organizasyonlarının temel finansman kaynaklarından olan Haremeyn Muhasebesi gelirlerinin istikrarı önem arz etmesine rağmen, bu gelirin önemli kaynaklarından olan Halep Yeniil

²³Bunlar, Burkan aşiretinin Karahacılı, Gedikli ve Eskişörük cemaatleridir. Bu cemaatlerin eşkiyalık eylemlerine karıştıkları gerekçesi ile 1124'de Kıbrıs'ta iskânlarına karar verilmişe de istenen sonuç alınmamıştır. Başarısız olan iskân girişimi sonrasında 1139'da da Adana yakınlarında Sarıçam'a iskân edilmelerine teşebbüs edilmiştir. Ancak Sarıçam'da da iskân girişimi de başarısız olmuştur. Bu aşiretler Seydişehir, Yenişehir, Konya, Alaiye ve Teke'de eşkiyalık eylemlerine karışmışlardır. Adı geçen aşiretler birlikte hareket ederek 200 kişilik silahlı süvari grupları halinde, tumar ve zeamet köylerinin bile mahsulâtını bile yağmalamışlardır. Tedip görevleri Konya, Seydişehir ve Yenişehir mütesellimleri ile Alaiye sancak beğlerine sürekli olarak verilmişe de istenen sonuç bir türlü alınmamıştır.

²⁴ Sivas'ta türeyen eşkiyalar Sivas Divriği hattı boyunca pek çok yerleşim yerinin boşalmasına sebep olmuşlardır.

Türkmenleri mukataasında ciddi gelir sorunları yaşanmaktadır (B OA, A.DVN. MHM. d.147. H.1152/ M.1739: 88)²⁵.

10. AHMED PAŞA'NIN KİLİS - AZAZ MUKATAASINI TALEP ETMESİ

Ahmed Paşa Aydın ve Sivas tedip seferlerinden başarılı bir şekilde sonuçlanması üzerine Anadolu müfettişliği payesini almıştır. Paşa Rakka dönüşünde Okçu İzzeddinli aşireti gailisinin izalesi için kendi varlığının her an için Kilis'te hissedilmesi gerektiğini bunun için de bölgeyle sürekli bir illiyet bağının olması gerektiğini temel bir argümanı olarak ortaya koyacaktır. Bölgeyle illiyet bağının kurulabilmesi için Kilis - Azaz Mukataasının malikâne olarak şahsına ihale edilmesini talep edecektir. Talebini gerekçelendirirken Rakka Hazinesindeki başarısını da referans gösterecektir (BOA, MAD; 9.925, H. 11467 M.1733: 352)²⁶. Paşanın talebi uygun görülerek Kilis - Azaz'ın mukataası 1740'de Ahmed Paşa'ya 20.000 guruşluk muaccele bedeli (peşin bedeli) karşılığında malikâne olarak ihale edilecektir (C.DH, 208/ 10 373, h.1157)²⁷. Okçu İzzeddinli aşireti gailisinin giderilmesi için böylelikle mali bir enstrüman olarak malikane sistemine müracaat edilmiştir. Kamu bakımından malikâne sistemi üzerinden Ahmed Paşa'nın Kilis bölgesine organik bir bağ ile sürekli müdahil olma pozisyonu da mümkün olacaktır.

Paşa malikaneyi aldıktan kısa bir zaman sonra kazanımından geri adım atmaya teşebbüs edecektir Çünkü malikâne tesisi sonrasında paşanın mukataayı ve kayıtlı olan reayanın durumunu teftiş için bölgede bulunduğu bir anda Okçu İzzeddinli cemaatinin saldırısına maruz kalmıştır. Ahmed Paşa bu olay sonrasında mukataa tasarrufuyla ilgili haklarından feragat etmek isteğini Baş Defterdara bildirecektir. Ancak Baş muhasebe ve Divan malikâne üzerinde oluşturulmuş olan tasarrufun devamında ısrarcı olacaktır (BOA A.DVN. MHM. d.142: 355. ve BOA, A.DVN. MHM. d.147. H.1153/ M.1740: 117).

Paşanın tasarrufundaki Azaz mukataasının işletilmeye başlamasının hemen bir yıl sonrasında olumlu sonuçlar alınmaya başlamıştır. Mesela Yenice Karyesi halkı Okçu İzzeddinli tasallutu ile tamamen dağılmışsa da buraya kayıtlı olan reayanın tekrar iskânları sağlanabilmiştir. Ancak, Yenice reayasının uzun müddettir dağılmış olmalarından dolayı tekrar iskânları sürecinde tohumluk zahire temini sorunuyla karşılaşmıştır. Ahmed Paşa bu sorun aşmak

²⁵Bu aşiretlerden sadece Reyhanlı aşireti üzerindeki ödememeden kaynaklanan bakaya tutarı ise 1739 senesi itibarıyla 15.400 guruş'a karşılık gelmektedir.

²⁶ Rakka Hazinesi gelirleri 18.yüzyıl başında 93.549 guruş iken Ahmed Paşa'nın yönetimde olduğu 1733'de 202.501,5 guruşa çıkmıştır. Meydana gelen artış, zahire bahaları, aşiret mukataaları gibi daha önceki hesap döneminde görülmeyen bazı birimlerin dâhil olması ve mevcut gelirlerdeki genel artışlar nedeniyle gerçekleşmiştir. Mesela Ruha gümrüğü gelirleri önceki dönemde 14.449,5 guruş iken 31.500 guruşa, Birecik iskele gelirleri 25.639 guruştan 41.500 guruşa çıkmıştır. Tersane faaliyetleri ve Basra'ya zahire naklinde eyalet reayasına şahsi mükellefiyetler yüklenildiği gibi malî mükellefiyetler de yüklenilmiştir.

²⁷ Kilis- Azaz mukataası Rışvanzade Süleyman Paşa'ya da H.1149'da aynı muaccele bedeli üzerinden ihale edilmiştir. Ancak malikane mukataaları üzerinde ciddi bir asayiş baskısı hâlâ devam etmektedir.

için kendi vilayeti sınırlarında olan Birecik Sancağı miri zahire ambarlarından tohumluk teminini gerçekleştirecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.147. H.1153/ M.1740: 287)²⁸. Tohumluk zahire temininde miri ambarların kullanılmış olması malikâne sisteminde valilere yapılan ihalelerde vergi kaynağına yapılabilecek olan sermaye yatırımlarındaki devlet desteğinin açık bir göstergesidir.

Azaz bölgesinin malikâne tesisi ile yeniden iskâna ve iktisadi üretimine geçtiği bir aşamada, Halep aşiretlerinden olan Mevali, Okçu İzzeddinli aşireti ile birleşerek Selimiye isimli bir yerde toplanmaya başlayacaklardır. Adı geçen aşiretlerin toplanma sebebi Ahmed paşa tarafında teftiş edilecek olan Maara, Hama ve Humustaki tarım alanlarını yağmalamaya yöneliktir. Mevali aşireti bu gibi eylemlere zaman zaman kalkıştığı için 1725’de Mevali Kılıç Muhammed muhtar olarak atanmış ve aşiretinin beğlerinden de yemin alınmıştır. Ancak aşiretin kendi içyapısında otokontrolü sağlamaya yönelik bu tedbirden beklenen sonucun alınamamış olduğu zamanla ortaya çıkmıştır. Ahmed Paşa sorunun by­memesi ve etkin bir müdahalenin yapılabilmesi için Hama’ya kışlamak için gelen Rişvan aşiretinin nn Ayntap’da keserek daha fazla ilerlemesine izin vermeyecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.147. H.1153/ M.1740: 403). Bu olaylar, Ahmed Paşa’nın Azaz mukataasını deruhte etmesinden sonraki süreçte bölgede daha aktif olarak hareket ettiğinin de göstergesidir.

11. AHMED PAŞA’NIN ERZURUM GÖREVİ SÜRECİNDE İZZEDDİNLİ AŞİRETİNİN DURUMU

Ahmed Paşa Mevali ve Okçu İzzeddinli kalkışmasına yerinde ve zamanında müdahale ederek muhtemel ve geniş kapsamlı bir gailenin önüne geçebilme başarısını gösterecektir. Ancak 1741’de paşa Bağdat kalesine, kapı halkı ve 1000 askeriyle hareket etmesi emrini alacaktır (BOA, A.DVN. MHM. d.148, H.1154/ M.1741: 50)²⁹. Ancak Ahmed Paşa’nın kardeşi olan Maraş Valisi Hüseyin Paşa’nın Bağdat kalesine geldiği haberinin alınması üzerine kendisine ihtiyaç kalmadığını ileri sürerek seferden affını talep edecektir. Paşa 1737’de olduğu gibi sefere iştirak bedeli olarak nukut para gönderebileceğini ve Bağdat’a gitmesi halinde Rakka ile Kilis aşiretlerinin tamamen kontrolden çıkabileceklerini de öne sürecektir. Aynı zamanda Bağdat ve Basra kaleleri iaşesinde ciddi sıkıntılar olması ihtimali de Divanın dikkatine sunulacaktır. Ancak Ahmed Paşa’nın seferden af talebi tecrübe ve yeteneklerinden istifade edilebilmesi gerekçesiyle ret edilecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.148, H.1154/ M.1741: 117).

Ahmed Paşa’nın Bağdat’a hareket etmekte olduğu aşamada sefer yeri emri Erzurum olarak değiştirilecektir. Paşa’nın Erzurum görevi başarı ile

²⁸Birecik, İnan seferlerinden dolayı Mardin ve Urfa zahiresinin toplandığı bir st haline gelmiş ve miri ambarlarda “ımdadı seferiye” karşılığı olan yaklaşık 180.000 kile zahire stokuna sahiptir. Böylelikle Ahmed Paşa zahire temin sürecinin organizasyonunu da doğrudan üstlenecektir.

²⁹İnan seferleri döneminde serhat bölgeleri olan Van, Kars ve ıldır’da Numan Paşa komutasında toplanmış olan 25.000 kadar askerin durumu sefer tertibinde iken, Bağdat’ta Ahmet Paşa komutasında toplanmış olan askerin konumu ise Irak coğrafyasının korunmasına yöneliktir. Bağdat’a gönderilmesi talep edilen Rakka askerlerinden başka, Maraş, Diyarbekir ve Musul askerinin de gönderilmesi adı geçen yerlerin valilerinden talep edilmiştir.

sonuçlanacak ve 1742’de seraskerlik payesine terfi edecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.148. H.1155/ M.1742: 244)³⁰.

Ahmed Paşa Erzurum görevinde iken 1742’de mutasarrıfı olduğu Azaz mukataasında kendi çukadarı gaspa maruz kalacaktır. Gasp olayı İblikli aşiretinden 25-30 kadar kişi tarafından gerçekleştirilmiştir. Olayın meydana geldiği dönemde Adana’dan 75-80 hane kadar Avşar mensubu da Azaz’da bulunmaktadır. Kilis ve Azaz’da eşkıyalık olaylarında tetikleyici aşiret olan Okçu İzzeddinli Aşiretinin de konumu dikkate alınarak, İblikli mensuplarının bir an önce tedibi Ahmed Paşa’nın da vekili olan Rakka müteselliminden talep edilecektir. Avşarların da muhtemel eşkıyalık eylemlerine karşı tedbiren yeniden Adana’ya iskânları istenecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.148. H.1155/ M.1742: 316).

Ahmed Paşa’nın Anadolu ve Erzurum canibi seraskerliği devam ettirdiği dönemde, kamuca bölgedeki aşiretlerle bir şekilde uzlaşa yolunun bulunması çabaları ortaya çıkacaktır. Mesela Mevali aşiretinin Adana- Kilis ve Halep yolunu kesmemesi karşılığında Mevali Beği Kılıç Mehmed’e Kilis’te bulunduğu esnada Selimiye ve Azaz taraflarının beğliği tevcih edilecektir. Mevali örneğinde olduğu gibi bu dönemde Rakka aşiretlerinin de asayişe ve iskâna mugayir eylemlerde bulunmamaları için birbirlerine karşı kefil olmaları da istenecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.148. H.1155/ M.1742: 328).

Ahmed Paşa Erzurum seraskerliği görevini yürüttüğü esnada Mevali aşireti lideri Kılıç Mehmed’e Beğlik unvanı verilmiş olmasının sorunları çözmek bir yana daha da derinleştireceği yönündeki görüşünü Divana ileticektir. Paşa’ya göre bölgedeki sorunların aşılması Rakka Vilayeti örneğinde olduğu gibi tüm reyanın mali sisteme etkin olarak katılımıyla gerçekleşebilecektir. Talebinin devamında Deyr ve Selimiye mukataalarının da şahsına ihale edilmesini talep edecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.148. H.1155/ M.1742: 328).

Ahmed Paşanın Erzurum Seraskerliği sürecinde Kilis’teki Voyvoda ve mütesellimlerin Diyarbekir Beylerbeği sancağı altında İran seferine katılmalarından dolayı bölgedeki asayiş sorunu daha da derinleşmiştir. Bölgedeki ricali devletin seferde veya sefer hazırlığında olduğu süreçte Okçu İzzeddinli gailisi diğer aşiretlerin de katılımıyla derinleşmeye başlamıştır. Ahmed Paşa’dan 1744’de Erzurum Kalesindeki zahire tekmilini bir an önce tamamlayarak Rakka vilayetine dönmesi ve Kilis ve Azaz’daki malikânelerinin de bir an önce imarı istenecektir (BOA, A.DVN. MHM.d. 151, H.1157/ M.1744: 55). Paşa’nın Rakka’ya dönmesi sonrasında Rakka ve Kilis’ten bennak sınıfından 3.000 askerin hazırlanarak Anadolu Valisi Vezir Mehmed Paşa’nın emrine gönderilmesi de emredilecektir (BOA, A.DVN. MHM. d.151, H.1157/ M.1744: 108).

³⁰Paşa Erzurum’daki görevinde İran sınırına zahire, mühimmat ve asker yığılmasının yanında halkın korunmasıyla sorumlu olacaktır.

12. AHMED PAŞA’NIN, AŐIRI VERGİLENDİRME GİRİŐİMİ VE AZLI

Ahmed Paşa Erzurum görevindeki başarılarının karşılığı olarak Adana ve Maraş valiliklerine de atanacaktır. Ancak Ahmed Paşa’nın Rakka Vilayetinin merkezi olan Ruha ’ya vasılından sonra reayayı aŐırı vergilendirmeye baŐlandıđı gerekçesiyle valinin azlını talep eden arzuhaller gönderilmeye baŐlanmıŐtır. Őikâyetlerin yerinde olup olmadığı yönünde yapılan tetkiklerin de Őikâyetlerin doğruluğu tespit edilecektir. Çünkü paşa vergi tahsilinde Defter-i Hakâni’de ve sancak kanunnamelerinde belirtilen vergi kalemlerine karşılık gelmeyen Őeyleri de vergi gibi talep etmeye başlamıştır. Paşanın damadı da olan Rakka mütesellimi Süleyman Efendi’nin ve Haznedarı Selim Efendi’nin de usulsüz bir Şekilde vergilendirme işine kalkıŐtıkları tespit edilmiştir (BOA, A.DVN. MHM.d. 151, H.1158/ M.1745: 194).

Paşa’nın azline doğru giden süreçte itham edildiği unsurlardan biri de oğulları olan Ömer ve Abdurrahman Beğlerin Kilis ve Azaz mukataasını babaların vekili olarak malikâne tasarruflarında bulundurularken vergi usulsüzlükleri yapmalarıdır. Vergi usulsüzlüklerinden dolayı zaten nüfusu azalmıŐ olan bölgede yeni bir firar dalgası da meydana gelmiştir. Vergilendirmede aŐırılıđa gidildiğinin somutlaŐmasında Kilis- Azaz mukataasının iŐletim tarzı önemli bir gösterge olarak öne çıkmıştır. Mesela, Ahmed Paşa’nın oğullarına Kilis- Azaz mukataası 29.000 guruş muaccele bedeliyle (ihale peşin bedeli) ihale edilmiŐken, muaccele bedelinin çok altında olması gereken ve “mal” taksidi (senelik ödemeler-yaklaşık muaccelenin 1/10’u kadar olması gerekir) ödemelerinin 35.500 guruş gibi yüksek bir bedele karşılık gelmiştir (BOA, DBŞM. MLK, H.1158/ M.1745). Hâlbuki aynı mukataanın tasarrufunu daha önce yürütmüŐ olan RiŐvanzade Süleyman Paşa’nın 1720’deki ihalede ödemesi gereken muaccele bedeli 20.000 guruş olarak tahakkuk etmiş ve bu yükümlölük bile yerine getirilememiŐtir. Böylesine yüksek bir bedelle ihale edilen Kilis-Azaz mukataasının senelik mal ödemelerinde paşanın oğulları haksız bir kazanç elde ettikleri gibi son iki senedir hazineye ödemeleri gereken yükümlölüklerini yerine getirememiŐlerdir.

Vergi usulsüzlüklerinde Mevali aşiretinin konumu da üzerinde durulan konulardan biridir. Paşa’nın oğulları Mevali aşireti Őeyhine beğlik unvanı verilmesine rağmen bu aşiret mensuplarından da imdadı seferiye ve hazariye talep etmişlerdir. Kaldı ki bu aşiret Halep bölgesi güvenliğinin sağlanması karşılığında her türlü tekâlifi örfiye vergilerinden de muaf tutulmuŐlardır. GeniŐ bir toplumsal tepki ihtimaline yönelik koŐulların ortaya çıkmaması karşısında ahalinin itimadının yeniden sağlanması öncelikli bir durum arz etmeye başlayacaktır. Ahmed Paşanın azlı sürecinde Kilis- Azaz malikânesi gelirleri dergâh-ı muallam kapıcı başlarından Ahmed’e tevdi edilecek ve böylelikle paşanın inisiyatifinden de uzaklaŐtırılacaktır. Ruha’da üzerine kayıtlı eŐya ve nakdi varlıklar da müsadereye tabii tutulacaktır. Ancak müsadere ve azil sürecine gelindiği bir aŐamada Sultan I. Mahmud, Ahmed Paşa’nın vezirlik payesine sahip olmasından dolayı ilgili iradesinin tadiline yönelecektir. Azil kararının tadili sonrasında ise Ahmed Paşa’nın Ruha’da bulunması yerinde görülmeyerek Kars-ı Maraş (Kadirli) mukatası deruhte edilerek Adana valiliği görevine atanacaktır. Ancak paşanın Rakka halkının Őikâyetlerine konu olan

mağduriyetlerin tazmini için de 1200 kise (1 kise 50.000 akçedir) ödemesi kararlaştırılmıştır (BOA, C.Dh 179/ 8946, H.1158/ M.1745).

Ahmed Paşa her ne kadar Adana valiliğine atanarak affedilmiş olsa da, nakdi tazminat ödemeleri sonrasında, reayanın mevcut şikâyetlerinin ortadan kaldırılmadığı yönündeki şikâyetler gerekçe gösterilerek azledilecektir. Ahmed Paşa'nın azliyle boşalan Rakka Valiliğine Pir Mustafa Paşa atanacaktır. Pir Mustafa Paşa'dan, Ahmed Paşa döneminde reayaya karşı gerçekleştirilmiş olan vergi mağduriyetlerinin en kısa zamanda giderilmesi istenecektir. Paşa'nın Rakka'da reayanın itimadını kazanması sonrasında Kilis ve Azaz'a giderek buradaki reaya ile de sorunların giderilmesi emredilecektir. Kilis'te bulunacağı sürede Mevali aşireti beğinin mağduriyetiyle de yakından ilgilenmesi istenecektir (BOA, A.DVN. MHM.d. 151, H.1158/ M.1745: 251). Pir Mustafa Paşa'ya Rakka valiliğine atandığı dönemde vilayetin mukataası da geleneklere uygun olarak "bervech-i muharrer" şeklinde 120.000 guruşa ihale edilecektir. Bu meblağın 100.000 guruşluk karşılığı sefer koşullarından dolayı henüz görev başlangıcında Hazineyi amireye ivedi olarak ödenecektir (BOA, DBŞM. MLK, H.1158/ M.1745: 11).

Ahmed Paşa'nın azli sürecinde Rodos Adasına 1745'de Cezibend olarak gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Paşa'nın mal ve nakit varlığının müsadere edildiği uygulamaya Damadı Süleyman Efendi de dâhil edilecektir (BOA, A.DVN. MHM.d. 151, H.1158/ M.1745: 195). Ahmed Paşa'nın görevinden azledilerek Rodos adasında cezibend olarak tutulması kararı sonrasında mal ve nakit varlığı yeni Rakka valisi olan Pir Mustafa Paşa tarafından müsadere tahririne tabii tutulacaktır. Müsadere tahriri sonucunda Ahmed Paşa'nın "muhalefatı" 101.107 guruş (12.132.840 akçe) mal varlığının karşılığı olarak tahakkuk edecektir. Ahmed Paşa'nın Halep Muhassılı'na vermiş olduğu 3.000 guruşluk borç bedeli, vilayet hazinesinde bulunan 8.700 guruşluk nakit varlığı ve paşanın oğulları olan Ömer ve Abdullah beğlerin Halep'li bir tüccar olan Abdülkadir Beğle ortaklıkları gereği sermaye varlıklarından 20.000 guruşun da tahsili gerçekleştirilmiştir. Böylelikle muhalefata konu olan mal varlığından başka nakit varlıklarıyla birlikte toplam muhalefat bedeli 14.746.680 akçe olarak gerçekleşecektir (BOA, DBŞM.MHF.d, 12567, sene;h./1158-m). Paşa'nın muhalefatına konu olan karşılık ise Bağdat kalesi Dergâh-ı Ali top arabacılarının mevacic ve et bahalarını karşılamak için Bağdat valisinin emrine gönderilecektir (BOA, C.AS.558/23.433, 12567, sene; h./1158-m).

Ahmed Paşa'nın müsaderesi II.Viyana bozgunu sonrası mali dengenin sağlanabilmesi bakımından sıklıkla müracaat edilen genel bir mali uygulamadır. 18.yüzyılda gerçekleşen en büyük müsadere ise Ahmed Paşa'nın Rakka valiliğindeki halefi olan Pir Mustafa Paşa'nın muhalefatı olup değeri 50 milyon akçe kadar müsadere edilerek hazineye aktarılmıştır (Tabakoğlu, 1985: 298).

Ahmed Paşa'nın azlini takip eden süreçte Rakka'da aşiret iskânı ve mali yapının iyileştirilme girişimleri başarıya ulaşmayacağı gibi, Kilis bölgesinde de Okçu İzzeddinli Aşireti'nin düzen altına alınması oldukça uzun bir süre alacaktır. Okçu İzzeddinli Aşireti'nin düzen altına alınması ise ancak 1865'de

Derviş Paşa liderliğinde gerçekleştirilecek olan, Kozan Dağı, Kürt Dağı ve Kâfir Dağı'ndaki aşiretlerin ıslahatı politikasıyla mümkün olacaktır (Baysun, 1991: 144-147).

SONUÇ

Okçu İzzeddinli Aşireti Osmanlı fethinden önce de Kilis Kürt Dağı'na yerleşik konumdadır. Osmanlı fethine bölgenin dâhil olduğu 16.yüzyıl başlangıcından itibaren bu aşiret orduya ok yapımı ve geniş ölçekli olarak gerçekleştirdikleri hayvancılık faaliyetleriyle ne çıkacaktır. Ancak bu aşiret 18.yüzyıl başlangıcından itibaren alışık olmadıkları yeni vergi talepleri ve uygulamalarına tepki olarak bir dizi asayiş sorununun merkezinde yer alacaklardır. Okçu İzzeddinli Aşireti'nin Çukurova- Maraş ve Halep arasındaki ticari yollara hkim olan dağlık alandaki yerleşimleri, asayiş sorunlarının da hazırlayıcı faktörleri olarak öne çıkacaktır. Kilis çevresinde asayiş sorunlarının derinleştiği bir aşamada, merkezi Urfa olan Rakka vilayeti de aşiret iskân bölgesi haline getirilmektedir. Ancak Rakka'ya iskân edilen aşiretler geleneksel iktisadi faaliyetlerine bu vilayetin uygun olmayan yapısından dolayı sürekli olarak getirildikleri yerlere firar etme eğilimi taşıyacaklardır. Rakka iskân aşiretlerinden Çukurova menşeli olanlar ise Kürt Dağı'na firar ederek Okçu İzzeddinli Aşireti'ne dâhil olma eğilimi taşıyacaklardır. Böylelikle Kilis bölgesi Anadolu-Halep ticaretini de olumsuz yönde etkileyecek bir konumda yer alacaktır. Rakka ve Kilis'in asayiş sorunundaki ortak paydası aşiretlerin eğilimleri kadar bölgedeki yönetim tarzından dolayı da birbirleriyle ilintili olacaktır.

Rakka Vilayeti 18.yüzyıl başlangıcında bu vilayette görev yapmakta olan Yusuf Paşa'nın layihasının divanda da olumlu karşılık bulması üzerine yakın çevresinden farklı bir tarzda yönetilmeye başlamıştır. İlgili farklılaşmada Rakka valilerinin aşiret yönetiminde ihtisaslaşmış olmaları ve yerel güç unsurları karşısında valinin konumunun kuvvetlendirilmesi ne çıkacaktır. İdari performansı arttırmaya yönelik olarak, vilayet hazinesinin henüz atama sürecinde bir bütün olarak ilgili valiye malikâne olarak verilmesi mali bir araç olarak öne çıkacaktır. Rakka valilerinin 18.yüzyıl ikinci yarısına kadar olan süreçte uzun süreli görev yapabilmeleri de idari bir tercih olarak öne çıkacaktır. Ancak Rakka valilerinin Ahmed Paşa döneminin başlangıcıyla birlikte yakın çevrelerindeki vilayetler ile Anadolu genelindeki asayiş sorunlarının hal edilmesinde sıklıkla görevlendirilmiş olmaları en belirgin vasıfları olarak öne çıkacaktır. Bu bağlamda Kilis bölgesi ve Okçu İzzeddinli Aşireti'nin tedip ve yeniden iskânı görevleri sıklıkla Ahmed Paşa'ya tevdi edilecektir. Paşa'nın Okçu İzzeddinli tedibine yönelik olan görevlendirmeleri, Anadolu genelinde öncelikli olan asayiş sorunlarının haline yönelik olarak aldığı görevler ile İnan seferlerine sıklıkla katılmasından dolayı başarıyla yerine getirilemeyecektir. Nihayetinde Ahmed Paşa Okçu İzzeddinli tedibinde başarılı olabilmek için Rakka' da sahip olduğu imknlara yakın bir Şekilde yetki alanını genişletmeye yönelecektir. Bu bağlamda idari etkinlik için mali yönetimde yetkisini

genişletmeye yönelik olarak Kilis-Azaz mukataasının malikâne olarak kendisine deruhte edilmesini sağlayacaktır. Ancak bu aşamada Halep bõlgesi aşiretlerinden Mevali aşireti şeyhine de beğlik unvanının verilmesiyle bir yetki alanı çatışması ortamı da ortaya çıkmıştır.

Rakka valiliği tecrubesinden hareket ederek aşiretlerin yerelde etkinliklerinin arttırılması durumunda başarılı bir idarenin yürütülemeyeceği gerekçesiyle, ortaya çıkan duruma karşı tepkisini ortaya koyacaktır. Ancak itirazları olumlu karşılılık bulamayacağı gibi, Kilis- Azaz mukataası karyelerini teftiş ettiği bir aşamada Okçu İzzeddinli Aşireti'nin de saldırısına maruz kalacaktır. Bundan sonraki süreç Ahmed Paşa'nın malikâne reayasına yönelik olarak şedid politikalar uyguladığı bir dönem olacaktır. Mukataa reayalarının kanunda karşılığı olmayan vergilerin Ahmed Paşa tarafından talep edilmeye başladığı yönündeki şikâyetlerin yoğunlaşması ve bunun da yerinde belirlenmesi üzerine 14 yıllık Rakka valiliği görevi sona erecektir. Ancak Sultan I. Mahmud Paşa'nın genel olarak başarılı hizmetler ifa etmiş olması gerekçesiyle azil kararını 1700 kise tazminat bedeli karşılığında tadil edecektir. Tazminat karşılığı af kararına rağmen şikâyetlerin devam etmesi üzerine nihai olarak azil ve müsadere işlemi gerçekteştirilecektir. Kamu bakımından Ahmed Paşa'nın iki defa azle maruz kalmasının sonucu olan tazminat ve müsadere bedelleri sefer döneminde kamusal bir gelir olarak bir boşluğu karşılayacaktır. Ancak Kilis bõlgesi ve Okçu İzzeddinli aşireti bağlamında asayiş sorunu 1865'e kadar devam edecektir.

Derviř Paşa komutasında gerçekteşen ıslahat hareketi neticesinde Çukurova'nın doğusundan Kilis Kürt Dağı'na kadar olan bõlgede asayiş sorunu kalıcı olarak çõzülecektir. Bu ıslahat hareketinin başarıya ulaşmasında kamusal kararlılık ve kararlılığın yansımaları olan yeni yerleşim alanlarını oluşturulması belirleyici faktõrler olarak öne çıkacaktır. Kısaca geleneksel bir toplumda mali ve idari yapıdaki ani talep değişimlerinin sert toplumsal tepkilere sebep olacağı, bozulan dengelerin uzun vadede yeniden kurulamaması bakımından Okçu İzzeddinli Aşireti müşahhas bir örnek sosyal yapı olarak öne çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Akis, M., “Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Kilis Sancağındaki Aşiretlerin İdareleri, Nüfusları ve Yaşam Tarzları”, Erşim Yeri; eskieserler.com, Erişim Tarihi; 20.03.2013.
- Aktan, C.C., Dileyici D. ve . Saraç, 2002. Osmanlı Tarihinde Vergi İsyancıları- I. Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Cilt 7, Sayı 2:1-20.
- Alm J. ve B. Torgler, 2006. Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe. *Journal of Economic Psychology* 27: 224–246
- Barkan, .L., “Avarız”, İA-II, 13.
- Barkey K. ve Rosssem R.V., 1997. Networks of Contention: Villages and Regional Structure in the Seventeenth-Century Ottoman Empire. *The University of Chicago, Press American Journal of Sociology*, Vol. 102, No. 5 : pp. 1345-1382.
- Bean, R., 1973. War and the Birth of the Nation State. Cambridge University Press and Economic History Association, *The Journal of Economic History*, Vol. 33, No. 1, The Tasks of Economic History, pp. 203-221.
- Barkey, K., 1999. Eşkıyalar ve Devlet, ev; Zeynep Altok, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Cezar, Y., 1986. Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değışim Dönemi, Alan yayınları, İstanbul
- akır, B., 2003. Osmanlı Mukataa Sistemi, Kitapevi, İstanbul
- Gökbunar, A. R., 2007. Celali Ayaklanmalarının Maliye Tarihi Açısından Değeriendirilmesi . *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:14 Sayı:1: 1-24.
- Gürkan, C. ve Karahanoğulları, Y., 2013. Vergi Devletine Kuramsal Yaklaşımlar. *Maliye Dergisi*, Sayı:165.
- Orhonlu, C., 1987. Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskanı, Eren Yayıncılık, İstanbul
- F.Burg, D.F.,2004. A World History Of Tax Rebellions, An Encyclopedia of Tax Rebels, Revolts, and Riots from Antiquity to the Present. Routledge, Published in the Taylor & Francis e-Library, 2005, An Imprint of Taylor & Francis Books, Inc., New York & London, 35p.
- Gündüz, T., 2007. Anadolu’da Türkmen Aşiretleri, Yeditepe, İstanbul
- Halaçoğlu, Y., 1991. XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İskan Siyaseti, TTK, Ankara
- James Alm, J., Martinez-Vazquez J. ve Schneider, f. 2003. “Sizing” the Problem of the Hard-To-Tax. Fiscal Policy Reform: Principles and Trends, AYSPS Conference: The Hard-to-Tax, An International Perspective, Georgia State University, Atlanta.

- Karen A., Rasler K. A. ve Thompson, W.R., 1985. War Making and State Making: Governmental Expenditures, Tax Revenues, and Global Wars. *The American Political Science Review*, Vol. 79, No. 2: 491-507.
- Keith Hopkins, 1980. Taxes and Trade in the Roman Empire (200 B.C.-A.D. 400). Society for the Promotion of Roman Studies, *The Journal of Roman Studies*, Vol. 70: pp. 101-125
- Nicolas Delalande and Romain Huret, 2013. Tax Resistance: A Global History? Donald Critchlow and Cambridge University Press, *Journal of Policy History*, Volume 25, Issue 03: pp301-307.
- Orhonlu, C., 1990. Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı, İstanbul, Eren yayınları
- Öğüt, T., 2008. 18.-19.Yüzyıllarda Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özdeğer, H., 1987. *Halep Bölgesi Türkmenleri*, Türk İktisat tarihi Yıllığı, Sayı; 1, İstanbul Üniversitesi Türk ve İçtimâiyat Tarihi Araştırmaları Merkezi
- Öztürk, M., İzziye Kazasının Kuruluşu ve Milli Mücadeledeki Yeri, *dergi.ankara.edu.tr/18/33/253*.
- Özvar, E., 2003. Osmanlı Maliyesinde Malikâne Uygulaması, Kitabevi, İstanbul
- Söylemez, F., 2007. Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi, Rışvan Aşireti Örneği, Kitabevi, İstanbul
- Paşa, C., 1991. Tezakir (21-39), Yayına Hazırlayan; CavidBaysun, TTK, Ankara
- Sümer, F., 1999. Oğuzlar (Türmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, İstanbul
- Şahin, İ., 2006. Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, Eren, İstanbul
- Tabakoğlu A., 1985. Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi, Dergah Yayınları, İstanbul

Arşiv Kaynakları

- BOA, Cevdet Malîye 12487, h.1146/m.1733.
- BOA, Cevdet Malîye 18.206, h. 1114/m. 1702.
- BOA, Cevdet Malîye 3243, h.1120/m.1708.
- BOA, Cevdet Malîye, 208/ 10 373, h.1157/m.1744.
- BOA, Cevdet Dâhiliye,179/ 8946, h.1158/ m.1745.
- BOA, Cevdet Askeriye, 558/23.433, 12567, sene; h./1158-m.
- BOA, MAD 10.149, h. 1115/m.1731, s. 79.
- BOA, DBŞM 16, h.1125/ m.1713.
- BOA, DBŞM. MHF. d, 12567, h.1158/ m.1745.
- BOA, MAD 10.306, h. 1147/ m.1734.

- BOA, MAD; 9.925, h. 11467/ m.1733, s. 352.
BOA, DBşM. MLK, h.1158/ m.1745.
BOA, A.DVN. MHM.d.138, h.1144/m.1731. s; 86,87,122,206,244,245,414.
BOA, A.DVN. MHM.d.139, h.1145/m.1732 s; 58,168.
BOA, A.DVN. MHM.d.140, h. 1147/ m.1734, s; 270,337, 345,399,400, 402.
BOA, A.DVN. MHM.d.141, h.1148/ m.1735, s;7, 8, 9.
BOA, A.DVN. MHM.d.142, h.1150/ m.1737, s;125, 128, 355, 358.
BOA, A.DVN. MHM.d.145, h.1151/ m. s;10,95,154, 232, 263, 264, 303, 358.
BOA, A.DVN. MHM.d.146, h.1152/ m1739,s;234, 400,418, 449.
BOA, A.DVN. MHM.d.147. h1152/ m1739, s;87,88,117,287,403.
BOA, A.DVN. MHM.d.148, h.1154/ m1741, s;50, 177, 244,278,316,328.
BOA, A.DVN. MHM.d. 151, h.1157/ m.1744 s; 55, 108, 195, 251.